

TYÖTTÖMIEN LIIKE

Martti Siisiäinen, Tomi Kankainen ja Eeva Luhtakallio

Työttömyys ongelmana ja organisoitumisen liikevoimana

Työttömien määrä ja suhteellinen osuus työvoimasta nousi ennennäkemättömän korkealle 1990-luvun alun laman aikana. Lamanjälkeisissä hallitusohjelmissa työttömyyden vähentäminen on ollut keskeinen tavoite aina vuoden 1995 Lipposen hallituksesta Kataisen hallitukseen 2011. Kaikkien suurten poliittisten ja talouspoliittisten uudistusten yhtenä painavana perusteluna ja oikeutuksena on käytetty toimenpiteiden myönteistä vaikutusta työttömyyden hoitoon. Tämän linjan mukaisesti yrittäjille edullisia veroratkaisuja perusteltiin vuonna 2013 sillä, että ne synnyttäisivät uusia yrityksiä, helpottaisivat olemassa olevien yritysten kasvua, vähentäisivät ”yrityspakoa ulkomaille” ja loisivat uusia työpaikkoja vähentäisivät työttömyyttä.

Työttömyydestä näyttää tulleen suomalaisia pysyvästi huolestuttava yhteiskunnallinen ongelma. Esimerkiksi Elinkeinoelämän valtuuskunnan kyselyssä vuonna 2011 suomalaisilta kysyttiin sitä, miten eri asioiden tulisi painottua tulevan hallituksen toiminnassa. Vastaajista 91 prosenttia katsoi, että työllisyyden parantamisen ja työttömyyden vähentämisen tulisi painottua nykyistä enemmän. Seuraavaksi eniten painotettiin köyhyyden poistamista ja syrjäytymisen estämistä, jotka kytkeytyvät olennaisella tavalla työllisyystilanteeseen (Haavisto & Kiljunen 2011, 40, 43).

Työttömyyden merkitys näkyy selvästi myös poliittisten puolueiden kannatuslukujen muutoksissa. Perussuomalaisen puolueen kannatus nousi vuoden 2012 eduskuntavaaleissa

rakettimaisesti, kun yhä useammat työväenluokkaan, viljelijäväestöön, pienyrittäjiin ja alempaan keskiluokkaan kuuluvat siirtyivät äänestämään perussuomalaisia. Perussuomalaiset on suosittu puolue myös työttömien keskuudessa ja sen kannatus on korkeimmillaan työttömyyden koettelemilla alueilla (ks. Taloustutkimus 2010, Suomen virallinen tilasto: Kunnallisvaalit 2012). Tutkimusten perusteella on oikeutettua päätellä, että työttömien protestimieliala on kanavoitunut juuri perussuomalaisten kannatukseen. Vielä vuonna 2011 työttömistä puolet oli nimittäin sitä mieltä, ”että mikään puolue ei juuri aja minulle tärkeitä asioista” (kaikkien keskiarvo 40 %; PS 49 %; Haavisto & Kiljunen 2011, 14).

1990-luvun lamasta toipuminen oli vaivalloista ja hidasta, ja osa tuolloin syntyneestä työttömyydestä muuttui pysyvästi pitkäaikaiseksi. Vuonna 2008 puhjenneessa talouskriisissä kokonaistuotanto supistui 1990-luvun lamaakin jyrkemmin BKT:n volyymin vähetessä 8.5 prosenttia vuonna 2009 edelliseen vuoteen verrattuna. Talouskasvu näytti käynnistyvän nopeammin parina seuraavana vuotena mutta kääntyi taas miinukselle vuonna 2012. (Ks. Schauman & Vanhala 2011, Kansantalouden tilinpito, Tilastokeskus 2013.)

Vuosien 1991–1993 työntekijöiden irtisanomis- ja lomautusaalto ja siihen liittyneet rakenteelliset mullistukset, kuten Neuvostoliiton ja neuvostokaupan romahtaminen, ilmenivät ennen kokemattomana taloudellis-sosiaalisena shokkina. Esimerkiksi vuonna 1992 Helsingin Sanomat raportoi parista kymmenestä yli 30 työntekijän irtisanomistapauksesta, joista suurimmassa irtisanottuja oli yli tuhat. Pienyrityksiä kaatui ennätystahtiin. 2000-luvun laman irtisanomisia ei ole toistaiseksi ollut määrällisesti yhtä paljon, mutta suurten yritysten kerralla irtisanomien työntekijöiden määrät ovat olleet poikkeuksellisen suuria. Esimerkiksi UPM vähensi vuonna

2006 työntekijämääräänsä Suomessa yli 2000:lla ja kaksi vuotta myöhemmin 640:llä. Vuonna 2011 yksin Nokia irtisanoi 1400 työntekijäänsä, seuraavana vuonna 3700, ja muut telekommunikaatioyritykset pahensivat alan työttömyystilannetta samanaikaisesti työntekijöitä vähentämällä. Vastaavanlaisia ilmoituksia nähtiin lähes viikoittain myös vuonna 2013.

Irtisanomisten vaikutukset työttömien liikkeeseen ovat olleet eri vuosikymmeninä erilaisia. 1990-luvulla liike kehittyi räjähdysmäisen työttömyyden myötä protestiksi ja etujärjestöksi ja loi nopeasti alueellisesti kattavan yhdistysverkoston. 2000-luvulla työttömien yhdistykset ovat keskittyneet erityisesti pitkäaikaistyöttömien työmahdollisuuksien järjestämiseen sekä fyysisen ja henkisen hyvinvoinnin parantamiseen ja ylläpitoon tarjoamalla palveluita, harrastusmahdollisuuksia ja palkkatuettuja työpaikkoja. Ne ovat myös tehneet uusia avauksia muun muassa suunnittelemalla ja perustamalla sosiaalisia yrityksiä läpikapitalisoituvassa yhteiskunnassa.

Tässä luvussa tarkastelemme työttömien liikkeen nousun syitä, toteutumisen muotoja ja sisältöjä sekä niiden muutosta 1990-luvulta alkaen. Työttömien liike on edelleen pitkälti tutkimaton ilmiö, vaikka rekisteröityjä työttömien yhdistyksiä on 1990-luvulta alkaen perustettu yli 350 ja rekisteröimättömiäkin lähes sata. Työttömien yhdistysten toimintaa on valotettu tavallisesti vain muiden tutkimuskokonaisuuksien osana. Esimerkkeinä voidaan mainita työttömien yhdistysten tarkastelu osana paikallisen hyvinvointivaltion kumppanuuskenttää (ks. Kotakari & Nylund 1996; Nylund 2000), yhtenä Järjestöbarometrin kartoittamien terveys- ja sosiaalialan järjestöjen alatyypinä tai työttömien kouluttamisen, kuntoutuksen, harjoittelun ja tukipolitiikan osatoimijana (Järjestöbarometri 2012). Ainoa tiedossamme oleva kokonaisvaltainen analyysi

työttömien liikkeestä Suomessa on Eeva Luhtakallion ja Martti Siisiäisen (2012) tutkimusartikkeli, johon tämän luvun analyysissä tukeudumme.

1990-luvun laman aikana työttömien toiminnasta voitiin puhua sosiaalisen liikkeen merkkejä kantavana toimintana. 2000-luvun alkuun tultaessa tilanne on muuttunut siten, että esimerkiksi protestien sijasta työttömät keskittyivät perinteisen yhdistystoiminnan eri muotoihin. Myös ympäröivän yhteiskunnan suhtautuminen työttömien toimintaan on muuttunut samansuuntaisesti. (Luhtakallio ja Siisiäinen 2012.) Sen vuoksi analyysi on jaettu ajallisesti kahteen osaan.

Tarkastelemme ensin työttömien liikettä 1990-luvulta 2000-luvun alkuun hahmottaen liikkeen lähtökohtia, toimintatapoja sekä medianäkyvyyttä nojautuen aktivistien haastatteluihin, tuonaikaisiin yhdistysten verkkosivuilta kerättyihin toimintakuvauksiin sekä Helsingin Sanomien työttömyyttä ja työttömien toimintaa käsitteleviin lehtiartikkeleihin. Sen jälkeen analysoimme työttömien yhdistysten nykyistä toimintaa pohjaten analyysimme pääosin työttömien yhdistysten toimijoilta vuosina 2012-2013 kerättyyn kysely- ja haastatteluaineistoon. Näiden lisäksi olemme taustoittaneet analyysejämme ja tulkintojamme Työttömien valtakunnallisen yhteistoimintajärjestön jäsenkyselyjen ja arkistojen, työttömien yhdistysten arkistojen, lehtien sekä liikkeen muiden julkaisujen tiedoilla.

Aloitamme tarkastelemalla sitä, miten työttömien yhdistykset syntyivät ja muovautuivat liikkeeksi 1990-luvulla. Millaisen liikkeen työttömien yhdistykset muodostavat? Kuvaamme työttömien liikkeen toimintaa kansallisella ja paikallistasolla 1990-luvulta 2000-luvun alkuun sekä liikkeen saamaa julkisuutta ja sen jälkeen tutkimme, miksi ja miten liikkeen toiminta viimeistään 2000-luvun alussa vakiintui formaaliksi organisaatioksi. Pohdimme myös sitä, millä

hinnalla työttömien liike onnistui tarkastelukautenamme vakiinnuttamaan asemansa lähes puolivaltiollisena organisaationa ja yhtenä useimmin eduskunnassa kuulluista järjestöistä (HS 28.4.2013). Tässä yhteydessä kuvaamme nykyisiä paikallisia työttömien yhdistyksiä, niiden toimintaa ja yhteistyöverkostoja tuoreen kyselyaineiston avulla.

1990-luvun laman joukkotyöttömyydestä 2000-luvun taloudellisiin kriiseihin [väliotsikko]

Suomalainen työttömyys oli 1970-luvulle asti pitkälti kausittaisen ja rakenteellisen työttömyyden yhdistelmä. 1990-luvun alkuun saakka työttömyysvakuutuksista vastasivat ammattiliitot. Työttömyyskassajärjestelmän ulkopuolisista tukimuodoista keskeisiä ovat niin kutsuttu perusosapohjainen avustus sekä erilaiset työkyvyn ylläpitämiseen ja koulutukseen tähtäävät tuet.

1980-lukua on nimitetty tarkastelijan näkökulmasta riippuen usealla eri nimellä.

Kasinotaloudesta puhuttaessa tarkoitetaan talouden nopeaa kasvuvauhtia, alhaista työttömyysastetta ja markkinoiden vähittäistä ylikuumenemista. Talouden ylikuumeneminen seurasi sääntelyn lieventämistä ja markkinatalouden esteiden poistamista. 1990-luvun alun kriisin keskeisiä syitä oli pankkisektorin osittainen romahtaminen sekä bilateraalisien neuvostokaupan jyrkkä väheneminen¹. Talouden romahtamisen vaikutukset ulottuivat kaikille yhteiskunnan alueille. Lama alkoi Suomessa varhemmin ja syvempänä kuin useimmissa muissa Euroopan maissa, ja se ilmeni lähes välittömästi joukkotyöttömyytenä (ks. Keinänen 1999, Julkunen 2001, 299). Vielä 1980-luvun lopulla Suomen työttömyysaste oli Eu-maiden

¹ Bilateraalilla neuvostokaupalla tarkoitetaan kahdenkeskistä kauppaa Neuvostoliiton kanssa, jossa tietyn sopimuskauden aikana vienti ja tuonti sovittiin etukäteen samansuuruisiksi.

keskiarvon alapuolella, mutta 1990-luvun alkupuoliskolla se nousi viisinkertaiseksi (ks. taulukko 1.):

Taulukko 1. Työttömyyden ja työttömyysasteen muutokset Suomessa 1990–2013.

	Työttömät, 1 000 henkilöä			Työttömyysaste, %		
	<i>Kaikki</i>	<i>Miehet</i>	<i>Naiset</i>	<i>Kaikki</i>	<i>Miehet</i>	<i>Naiset</i>
1990	82	49	33	3,2	3,6	2,7
1991	169	106	62	6,6	8,0	5,1
1992	292	178	114	11,7	13,6	9,6
1993	405	235	170	16,3	18,1	14,4
1994	408	235	174	16,6	18,1	14,8
1995	382	204	178	15,4	15,7	15,1
1996	363	186	176	14,6	14,3	14,9
1997	314	160	154	12,7	12,3	13,0
1998	285	143	142	11,4	10,9	12,0
1999	261	130	131	10,2	9,8	10,7
2000	253	122	131	9,8	9,1	10,6
2001	238	117	121	9,1	8,6	9,7
2002	237	123	114	9,1	9,1	9,1
2003	235	124	111	9,0	9,2	8,9
2004	229	118	111	8,8	8,7	8,9
2005	220	111	109	8,4	8,2	8,6
2006	204	101	103	7,7	7,4	8,1
2007	183	90	93	6,9	6,5	7,2
2008	172	85	87	6,4	6,1	6,7
2009	221	122	99	8,2	8,9	7,6
2010	224	126	98	8,4	9,1	7,6
2011	209	117	91	7,8	8,4	7,1
2012	207	115	92	7,7	8,3	7,1
2013	219	122	97	8,2	8,8	7,5

Nuorten (15-24-vuotiaat) työttömyysaste oli 19,9 % vuonna 2013. Pitkäaikaistyöttömien (vähintään vuoden kestänyt työttömyys) osuus kaikista työttömistä oli 24 %* 2012.

Vuosina 1993–1994 todellinen työttömien työnhakijoiden määrä nousi yli puolen miljoonan, minkä lisäksi huomattava joukko työskenteli pakotetusti osa-aikaisina tai osallistui työllistämiskoulutukseen (ks. Helin 1999, 64–66, Julkunen 2001, Keinänen 1999, Työpoliittinen

Aikakauskirja 2005, 53). Sen jälkeen työttömyysaste alkoi tasaisesti laskea pudoten vuonna 2001 alle kymmenen prosentin. Vuoden 2008 6.4 prosentin työttömyys alitti vihdoin EU:n keskimääräisen työttömyysasteen, minkä jälkeen työttömyysprosentti on pysytellyt suunnilleen samalla tasolla. Työttömyysaste on koko tarkastelukauden ollut korkein Itä- ja Pohjois-Suomessa ja alhaisin etelän vauraimmilla talousalueilla (Hokkanen 2000, 160–162, Työpoliittinen Aikakauskirja 2005, 52).

Naisten osuus työvoimasta on Suomessa ollut perinteisesti OECD-maiden yleistasa korkeampi ja naisten kokopäivätyöllä on ollut keskeisempi rooli kuin useimmissa Euroopan maissa, Pohjoismaat mukaan lukien (ks. Bergman 2002, 202). Työmarkkinakenttä on vahvasti sukupuolisegregoitunut, ja palkkaerot miesten ja naisten välillä ovat säilyneet sitkeästi kaikilla elinkeinoelämän sektoreilla. Vuonna 2005 naisten keskipalkka oli 80.9 prosenttia miesten palkkatasosta, eikä ero ole olennaisesti pienentynyt vuoteen 2013 mennessä (Tilastokeskus 2007; 2013).

1990-luvun työttömyysaalto kosketti ensin miesvaltaisia aloja, kuten rakentamista, ja vähän myöhemmin naisvaltaisia työmarkkinoita, kuten julkista ja palvelualaa. Vuodesta 2000-luvun alkuun naisten työttömyysaste oli miehiä korkeampi, mutta vuodesta 2009 alkaen miesten työttömyys on ollut runsaan prosenttiyksikön yleisempää.

Uusi piirre 1990-luvun työttömyydessä oli, että se kohdistui työväenluokan ohella entistä useammin myös keskiluokkaisein ammattiryhmiin. Tällaista kehitystä voidaan pitää jopa ”negatiivisena tasa-arvoistumisena” (Weber 1976). Noin puolet 55–59-vuotiaiden työpaikoista

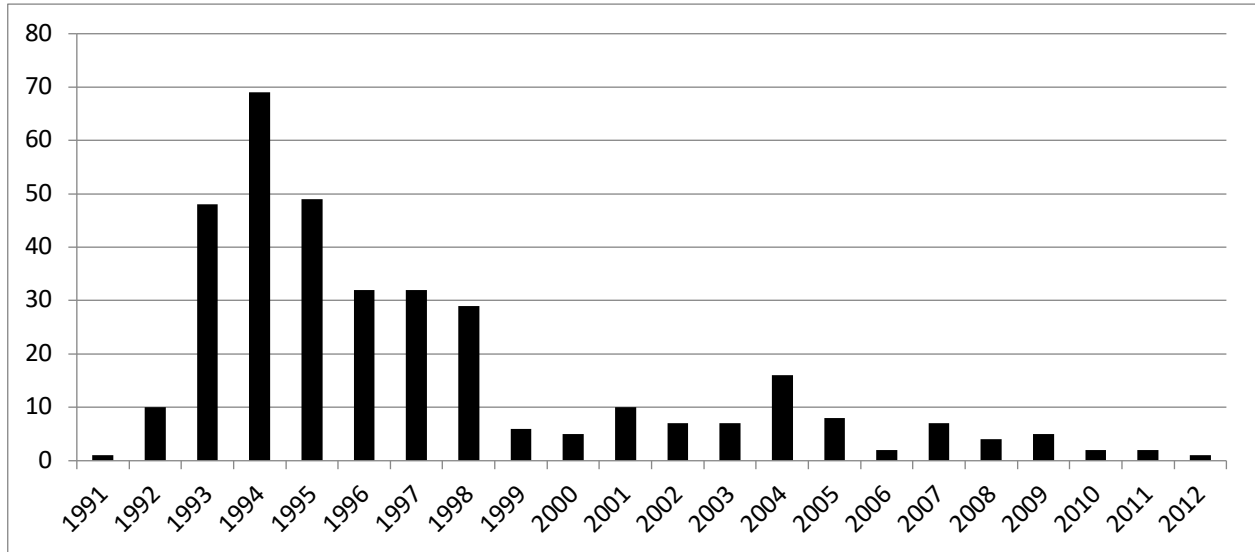
katosi 1990-luvun alkupuoliskolla (Huovinen ja Piekkola 2001, 249) ja ikääntyvästä työvoimasta suuri osa pakotettiin tuolloin eläkkeelle. Toisaalta taas nuoret työttömät suostuteltiin tai pakotettiin työttömyysavustuksen saannin vastineeksi työvoimakoulutukseen. Joukkotyöttömyys nopeutti työmarkkinoiden muutosta erityisesti kiihdyttämällä tilapäis- ja osa-aikatyön lisääntymistä. Ahon ja Lipposen hallitusten strategiat lamasta toipumiseksi vaativat sosiaaliset veronsa sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä. Sosiaalipolitiikan muutokset ilmenivät useimpien etuuksien leikkauksina (kuntien valtionosuudet, sosiaalietuudet, toimeentulotuet). Häviäjiä olivat sairaat, työttömät, eläkeläiset, lapsiperheet, nuoret ja köyhät. (Julkunen 2001, Kiander 2001, Lehtonen & Aho 2000.) Näistä toimenpiteistä ja samanaikaisesta liittymisestä Euroopan Unioniin olivat päättämässä yhdessä kaikki keskeiset poliittiset ryhmät. Talouspuheen ylivallan avulla ja poliittisen konsensuksen vallitessa toteutetut reformit oli näin tavallaan puskuroitu kansalaismielipidettä ja kansalaisten vaatimuksia vastaan (ks. Julkunen 2001, 64, 290–298, Siisiäinen 2003, 52–53).

Poliittiset mahdollisuusrakenteet eivät näin ollen suosineet järjestelmää haastavia, vaihtoehtoja vaatineita liikkeitä. Syvä taloudellinen lama ja poliittinen konsensus sen hoitamisen tavasta edellyttivät sosiaaliturvan ja -etuuksien leikkaamista tai ainakin jäädyttämistä. Tätä taustaa vasten kysymme, miten työttömien liike syntyi ja kehittyi.

Työttömien liikkeen organisoituminen Suomessa [väliotsikko]

1980-luvulla työttömät toimivat järjestetysti suurimmissa kaupungeissa. Tuolloin toiminnan välittävänä organisaationa toimi 1970-luvun loppupuolella perustettu Työttömien

valtakunnallinen yhteistoimintaverkosto TVY. Sen tavoitteena oli parantaa työttömyysturvaa ja viime kädessä poistaa koko työttömyys.

Kuvio 1. Suomessa rekisteröidyt työttömien yhdistykset vuosina 1991–2012.

Kaiken kaikkiaan Suomessa on perustettu 1990-luvun alusta lähtien yli 450 työttömien yhdistystä, niistä runsaat 350 rekisteröityjä yhdistyksiä. Yllä oleva diagrammi kuvaa yhdistysten perustamista viimeisten 22 vuoden aikana. Diagrammin muoto 1990-luvulla noudattelee työttömyysasteen kehityksen suuntaa. Taloudellisen kehityksen mittareilla arvioitu laman pohja saavutettiin vuonna 1992, minkä jälkeen alkoi vähitellen nousu. Suomalaisten yhdistysten yleinen perustamiskäyrä 1990-luvulla nousee taloudellisen kehityksen kanssa pitkälti samaan tahtiin (ks. Siisiäinen ja Kankainen 2009).

Vuosina 1994–1995 perustettiin yhteensä 110 uutta työttömien yhdistystä eli 30 prosenttia kaikista yhdistyksistä. Sen jälkeen perustamistahti laantui tasaisesti vuosituhanen vaihteeseen mennessä, vaikka vasta viimeisen kahden vuoden aikana yhdistysten synty on lähes lakannut.

Toimintansa lopettaneiden ja uusien yhdistysten tilastoidut lukumäärät ovat pysytelleet tasoissa viimeisten seitsemän vuoden aikana. Todellisuudessa lakanneita työttömien yhdistyksiä on enemmän, vaikkei tarkkoja lukuja niistä olekaan käytettävissä. Kaikista perustetuista yhdistyksistä runsas kolmannes on tietojemme mukaan toiminnassa, ja niistä neljä viidesosaa on TVY:n jäsenyhdistyksiä.

1980-luvun työttömien liike järjesti kampanjoita, muun muassa rukkasmarssin eduskuntatalolle, työttömien budjettiriihen senaatintorilla, työttömien nälkälakon Tampereella ja Työtä kaikille - kampanjan (Karenssisanommat 1/1991). Hyvä esimerkki tämän jakson toiminnasta oli Oulun työttömien kampanja, jossa työttömät vetivät läpi kaupungin ”työttömien hyökkäysvaunua” viikon ajan tunnuksella ”työtä on - rahaa on - antakaa ihmisten tehdä TYÖTÄ” (Karenssisanommat 1/1991). Yhtenä kohokohtana voidaan pitää Valtakunnallisen työttömien valtuuskunnan vuonna 1985 organisoimaa ”Työtä kaikille - perustuslain rikkojat vastuuseen” - kampanjaa. Kampanjalla pyrittiin vaikuttamaan silloisen työllisyyslain valmisteluun muistuttamalla perustuslain takaamasta oikeudesta työhön. Lähetystö tapasi eduskunnan ja hallituksen edustajia sekä työministeri Urpo Leppäsen. Viimeisinä päätöksinään tuolloinen eduskunta hyväksyi keväällä 1987 uuden työllisyyslain, joka velvoitti kunnat järjestämään työtä yli vuoden työttömänä olleille (Karenssisanommat 1/1991). 1980-luvulla työttömät olivat pitäytyneet rekisteröimättömänä verkostona, koska he katsoivat rekisteröitymällä tunnustavansa työttömyyden pysyvyyden.

Tilanteen ajateltiin muuttuneen 1990-luvulle tultaessa. Kun valtakunnallinen työttömien valtuuskunta päätettiin vuonna 1991 rekisteröidä, nimi vaihtui Työttömien valtakunnalliseksi

yhteistoimintajärjestöksi. Valtuuskunta oli toiminut tuolloin 15 vuoden ajan, ja sen keskeisinä tavoitteina olivat olleet työttömyysturvan parantaminen sekä työttömyyden lievittäminen ja lopulta poistaminen kokonaan. On mielenkiintoista, että noihin aikoihin valtion ja hallituksen taholta esitettiin useita kansalaisten yhdistymistä, vaikuttamista ja oikeuksia väheksyviä puheenvuoroja. Esimerkiksi valtiovarainministeri Iiro Viinanen kertoi julkisesti, että ay-liikkeeseen kuuluminen ei ole välttämätöntä, sillä työttömyyskassaan voi kuulua ilman jäsenyyttä ja vieläpä halvemmalla. Työttömien lehti tulkitsi työministeri Ilkka Kanervan kehottaneen kuntia rikkomaan työllisyyslakia tämän todetessa, ettei kuntien tarvitse noudattaa työllistämisvelvoitetta eikä näin ollen sitoutua liaksi juridiikkaan. (Karenssisanomien 1/1991.) Työllisyyslakia muutettiin vuoden 1992 alusta alkaen. TVY:ssä lakimuutoksen katsottiin merkitsevän selvää huononnusta toistuvaistyöttömien asemaan (Karenssisanomien 1/1992). Karenssisanomien 2/1996 pääkirjoituksessa tiivistetään TVY:n vaikuttamispyrkimyksiä siten, että järjestäytyneet työttömät eivät ole olleet hiljaa, mutta eivät ole lähteneet barrikadeillekaan. Sen sijasta TVY:n ja sen yhdistysten tavoite on päästä pöytiin, joissa neuvotellaan työttömien eduista ja oloista. Työttömien liike ja työttömien yhdistykset ovatkin pyrkineet aktiivisesti tuomaan työttömien ääntä esille ja ajamaan heidän etujaan. Nämä tavoitteet kanavoituvat TVY:öön, jonka katsotaan edustavan puolivirallisesti paikallisten työttömien yhdistysten ja niiden jäsenistön joukkovoimaa.

Marraskuun 4. päivänä 1993 Helsingissä järjestetty työttömien mielenosoitus kokosi kaduille arviolta 20 000 ihmistä protestiksi työttömyyden lisääntymiselle sekä sosiaaliturvan leikkauksille, jotka olivat Esko Ahon keskusta-oikeistolaisen hallituksen keskeisiä lääkkeitä valtiontalouden kriisin hoitamisessa. Tuolloin liikkeellä oli jo lähes sataan nousevan

rekisteröityneiden työttömien yhdistysten jäsenistö. Ammattiyhdistysliike oli keskeisimpänä toimijana järjestämässä bussikuljetuksia eri puolilta maata tuleville mielenosoittajille, mikä mahdollisti Suomen oloissa poikkeuksellisen ammattiyhdistysaktivistien, työttömien ja heitä tukevien osallistumisen sekä liikehtimisen osakseen saaman laajan, varsin suojelevan julkisuuden. Yksi itsenäisen Suomen suurimmista joukkomielenosoituksista on osoitus siitä, että ammattiyhdistysliike muodosti työttömien liikkeelle tärkeän poliittisen mahdollisuus- ja sääntelyrakenteen toimimalla liittolaisena ja korporatistisen toimintatavan valvojana. Paikallisyhdistysten toiminnan tarkastelussa esille nousevat vahvasti ammattiliittojen – erityisesti Rakennustyöväen liiton ja Metalliliiton – perustamien työttömien toimikuntien ohella myös muut kansalaisyhteiskunnan organisaatiot. Seurakunnan ja kirkon diakoniatyön ja erityisesti työväenliikkeen omien yhdistysten, kuten Kansan Sivistystyön Liiton, Työväen Sivistysliiton ja raittiusyhdistysten rooli oli aktiivinen. Monin paikoin kunnat avustivat toimintaa esimerkiksi järjestämällä aloittaville yhdistyksille toimitiloja (ks. Karjalainen 2012).

Yksittäiseksi suureksi joukkovoiman näytöksi jäänyt mielenosoitus oli sekä nykyisen työttömien liikkeen huippu että sen käännekohta matkalla kohti vakiintumista. Sillä oli suhteellisen vähän suoranaista vaikutusta työttömyyspolitiikan kurssin muutokseen. Sen sijaan se todennäköisesti vaikutti työttömien liikkeen tukipolitiikan kehittämiseen, nosti työttömyyden ongelmaa julkisuuteen sekä avasi ovia poliittiseen päätöksentekoon. Ammattiyhdistysliikkeelle näyttää riittäneen yksi joukkovoiman osoitus eikä vastaavanlaista selkeää tukea työttömien liikkeen itsenäiselle kehittymiselle enää 1990-luvun puolivälin jälkeen annettu. Tuolloin Suomen sosialidemokraattisesta puolueesta, Vasemmistoliitosta ja Vihreästä liitosta tuli osa sosialidemokraattisjohtoista ”sateenkaarihallitusta”. Kun työväenluokkaisella

ammattiyhdistysliikkeellä oli nyt puolueiden kautta kytkeä hallituskoalitioon, muodostui sen tuki työttömien liikkeelle enemmänkin muodolliseksi, toiminnan yleisten taloudellisten ja verkostomuotoisten edellytysten mahdollistamiseksi. Esimerkkejä ammattiyhdistysliikkeen ambivalentista suhteesta työttömien liikkeeseen löytyy useista, hyvinkin erilaisiin poliittisiin regiimeihin kuuluvista maista (ks. Giugni (toim.) 2009).

1990-luvun alkuvuosien työttömien verkostolla oli liikkeen muoto: se ei ollut kokonaan keskitetyn organisaation hallinnoimaa, vaan sillä oli vapaan, vuorovaikutuksellisen protestin piirteitä. Sillä oli myös poliittisen järjestelmän toimintaa häiritsevä ja haastava rooli, mikä taloudellisen ja poliittisen järjestelmän toimintalogiikan näkökulmasta ilmeni pikemminkin hälynä kuin päätöksentekoon osallistavana kommunikaationa (vrt. Luhmann 1991, 135–154, ks. Siisiäinen 2013).

Jo ennen 1990-luvun puoliväliä työttömien protestiliikehdintä oli institutionalisoitunut rekisteröityjen yhdistysten liikkeeksi. Työttömien yhdistysten perustamisessa ja nopeassa leviämisessä näyttäytyi suomalaisen kollektiivisen toiminnan voima ja perusluonne. Yhdistykset kattavat noin puolet Suomen kunnista. Samanlaiselle organisoituneelle liikkeelle ei löydy kansainvälistä vastinetta. Rekisteröityjen yhdistysten hallitsevan aseman taustalla vaikuttaa kolme toisiaan tukevaa Suomelle luonteenomaista piirrettä. Ensiksikin suomalaisten keskimäärin korkea luottamus toisiinsa helpottaa yhdistysten perustamista ja ilmenee vahvana vakuuttuneisuutena niiden luotettavuudesta. Toiseksi suomalaisten luottamus hyvinvointivaltioon on säilynyt korkeana. Kolmanneksi suomalaiset ovat yleisesti luottaneet

yhdistyksiin sekä siihen, että juuri niiden kautta voi parhaiten vaikuttaa hyvinvointivaltioon (ks. Kankainen 2007, Siisiäinen 2009).

Rekisteröinnin taustalla oli paitsi toimintatavan tehostamisen ja edustuksellisuuden parantaminen, myös ammattiyhdistysliikkeeltä tullut paine: korporatistinen vaihto on vastikkeellista. Oikeus tulla huomioon otetuksi työttömien edustajana ja taloudellisen tuen saaminen edellyttää rekisteröitymistä ja siihen liittyvien pelisääntöjen noudattamista.

Käytännössä se merkitsee keinovalikoiman ja liikkumavaran supistumista ja työmarkkinakenttää häiritsevän toiminnan hylkäämistä. Ammattiyhdistysliikkeen tuella oli siis ehtonsa, ja jos TVY on joskus koettu kilpailijaksi, on SAK tehnyt myös vastasiirtoja. Sellaiseksi voidaan tulkita sen perustama työttömien jaosto, jonka toiminta ei kuitenkaan saanut jalansijaa työttömien keskuudessa ja joka kuihtui pois.

Keskeisen perustajajäsenen mukaan TVY:n alkuvuosien tärkein tavoite oli ”yhteisyyden luominen”. Massatyöttömyyden aalto kosketti jotakuinkin tasapuolisesti täysin erilaisia työllisyysaloja ja siten TVY:n ensimmäinen jäsenrekrytointi- ja lobbausprosessi oli haasteellinen: sen oli pyrittävä tavoittamaan hyvin erilaisia työttömiä. Poliittisen lobbauksen ja edustamisen lisäksi massatyöttömyyden aiheuttama sosiaalinen hätätilanne oli TVY:n perustamisen ydinkysymyksiä. TVY:n aktivistit olivat syvästi huolissaan työttömistä ja siitä, että ihmiset jäisivät ”jumiin neljän seinän sisälle” ja siten passivoituisivat ja syrjäytyisivät. Niinpä kansallinen kattojärjestö panosti voimakkaasti työttömien aktivointiin luomalla ja tukemalla monenlaisia hankkeita: tusinoittain työttömille tarkoitettuja ruokaloita, tapaamispaikkoja ja

toimintaryhmiä perustettiin ympäri maata. Lisäksi järjestettiin mitä erilaisimpia liikuntakursseja ja -tapahtumia. Tavoitteena oli mielialan kohottaminen työttömien keskuudessa.

1990-luvun alun ”hätätilan” väistyttyä monet TVY:n varhaisista toiminnoista siirrettiin paikallisten työttömien yhdistysten vastuulle. TVY on sittemmin keskittynyt lobbaukseen ja jäsenistön edustamiseen kansallisella tasolla. Sen nykyiset vaikuttamisen keinot muistuttavat monelta osin ammattiyhdistysliikkeen käytäntöjä: komiteakäyntejä ja eduskuntakuulemisia, lakiehdotusten arviointia työttömien näkökulmasta, ministeriötason työryhmiin osallistumista, yhteistyötä ja verkostoitumista yhteistyökumppaneiden kanssa. Sitä kautta TVY on saavuttanut vakaan aseman jopa ministeritason yhteistyössä.

TVY on siis raivannut kahden vuosikymmenen aikana tiensä erityisesti työministeriön työryhmiin ja komiteoihin. Se ei toki suomalaisessa poliittisessa järjestelmässä ole täysin poikkeuksellista, sillä kansainvälisesti vertaillen kynnys tämän tyyppisiin vaikuttamisen paikkoihin on järjestelmän korporatistisen luonteen vuoksi melko alhainen. TVY:n hyväksyminen viralliseksi työttömien edustajaksi ministeriöiden ja eduskunnan kuulemistilaisuuksiin ja työryhmiin on kuitenkin kansainvälisesti harvinaista. Pääsy komiteoihin ei vielä takaa vaikuttavuutta mutta on vähintään tärkeä motivoija kansalaistoimijoille. Se kertoo myös järjestön potentiaalista. Sen rekisterissä on samanaikaisesti ollut parhaimmillaan noin 250 jäsenyhdistystä. Neuvotteluasemasta ministeriön kanssa ollaan TVY:ssä ylpeitä:

Sanoisin että vanhat kansalaisjärjestöt ovat saaneet taistella pitkän aikaa päästäkseen siihen missä me ollaan nyt. Että esimerkiksi työministeri, kun lähetän

hänelle viestin että pitäisi tavata, niin kyllä se tapaaminen järjestyy heti, kun hänen kalenterissaan on aikaa. (Teija, TVY-aktiivi²)

TVY:n toiminta ja yhteistyökumppanit ovat muuttuneet vuosien kuluessa paljon. 1990-luvun alussa ammattiyhdistysliike oli keskeisin yhteistyökumppani ja tämä kytkentä ilmeni myös TVY:n sisäisinä kiistoina ja ajoittaisina kamppailuina vallasta sosialidemokraattien ja kansandemokraattien välillä, joskus kansandemokraattisen liikkeen sisäisten kiistojen sävyttämänä. Suomalainen työelämä ja työmarkkinat ovat muuttuneet ja sen myötä työttömyys ulottuu aiempaa useammin myös keskiluokkaiseen toimihenkilöammatteihin. Nämä ilmiöt yhdessä samanaikaisesti tapahtuneen ideologioiden ehtymisen kanssa ovat epäpolitisoineet työttömien yhdistysten toiminnan sisältöjä.

2000-luvun alussa tilanne olikin jo toinen. TVY:n edustaja kuvasi järjestön tehtäväksi ”puolustaa niitä, joita ammattiyhdistykset eivät puolusta, niitä jotka ovat pudonneet verkosta”. Myös yhteistyökumppanit ovat vähitellen vaihtuneet ay-liikkeestä muihin kansalaisyhteiskunnan toimijoihin. Erilaiset syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäävät projektit ovat tuoneet TVY:n läheiseen yhteistyöhön Suomen Punaisen Ristin ja Mannerheimin lastensuojeluliiton kaltaisten suurten järjestöjen kanssa. Myös evankelis-luterilaisesta kirkosta on tullut merkittävä yhteistyötaho.

Mahdollisuudet poliittiseen liittolaisuuteen vaihtelivat taloudellisen tilanteen, työttömyysasteen ja hallituskoalitioiden mukaan. 1990-luvun laman ”shokkihoidon” kaudella toimineen Ahon hallituksen (26.4.1991–13.4.95) muodostivat porvarilliset puolueet, työttömien liikkeiden perinteisten liittolaisten vasemmistopuolueiden ja Vihreiden ollessa oppositiossa. Tuolla

² Haastateltujen nimet on muutettu.

toistaiseksi suurimman työttömyyden kaudella ministeri Ilkka Kanerva avasi työvoimaministeriön ovet työttömien liikkeelle sekä käynnisti liikkeelle kohdistetun huomattavan valtion taloudellisen tuen. Kahdessa seuraavassa Paavo Lipposen johtamassa hallituksessa (13.4.1995–15.4.1999; 15.4.1999–17.4.2003) edellä mainitut oppositiovoimat istuivat yhdessä Kokoomuksen kanssa. Hyvinvointivaltion reformit ja isot poliittiset päätökset tehtiin muodollisen poliittisen konsensuksen vallitessa ja ammattiyhdistyksen myötävaikutuksella. Luontevin strategia työttömien asian ajamiseksi on ollut vaikuttaminen vallitsevien poliittisten koneistojen välityksellä. Sellaista linjaa korosti valtion tukipolitiikan lisäksi Raha-automaattiyhdistyksen huomattava tuki yhdistysten uusille aloitteille erityisesti liikkeen alkukaudella.

Toinen asia on, kuinka paljon TVY on yrityksistään huolimatta pystynyt vaikuttamaan työttömyyden kehitykseen. 1990-luvun käynnistysvaiheen jälkeen suurin osa käytännön toiminnoista on siirtynyt paikallisyhdistysten kontrolle TVY:n keskittyessä liikkeen yleiseen edustamiseen ja edunvalvontaan sekä lobbaukseen. Tärkeitä tehtäviä ovat komiteakäynnit ja –kuulemiset, lakiehdotusten arviointi- ja lausuntotyö työttömien näkökulmasta sekä erilaisiin työryhmiin osallistuminen. Voidaankin sanoa, että TVY:stä on tullut ”puolivaltiollinen” yhdistys, koska se on saanut usein mandaatin edustaa työttömiä korporatistisissa elimissä. Edustaminen on sekä kansallista että kansainvälistä, mistä esimerkkinä on toiminta eurooppalaisessa köyhyyden vastaisessa verkostossa (European Anti-Poverty Network). Kuten Otthein Rammstedt (1978) luonnehtii, liikkeen vakiintuessa poliittisesti, ”liikkuva liikkeessä jähmettyy” ja sen organisaatiot sulautuvat vaihtelevassa määrin poliittisen alajärjestelmän osiksi. Kansalaisyhteiskunnan häly poliittisen järjestelmän kommunikaatiossa ja päätöksenteossa

vaimenee ja viestit tulevat enenevästi siinä muodossa, jossa järjestelmä ne pystyy ja suostuu käsittelemään.

Työttömien yhdistysten toiminta ja toimijat 1990- ja 2000-luvun alussa [väliotsikko]

Työttömien liikkeen muotoutumiskauden tyypillinen yhdistysaktiivi, niin maanlaajuisesti kuin Helsingin Työttömien yhdistyksessäkin (HeTy), on taustaltaan työntekijäammattissa työskennellyt, yli 50-vuotias, ammattiyhdistystaustainen pitkäaikaistyöton. Työttömien yhdistyksissä oli pitkään nähtävissä tietty sukupolvijako: vaikka vapaaehtoiskeskukset, osuuskunnat ja toimintaryhmät keräsivätkin kaikenikäistä väkeä toiminnan piiriin, avainaktiivit ja toiminnan pyörittäjät olivat valtaosin vanhemman polven työttömiä, joilla oli takanaan poliittisesti aktiivinen ay-ura. Työttömien yhdistysten aktiivit olivat melko tasapuolisesti miehiä ja naisia, joskin naisten osuus luottamustehtäväsäemistä oli hivenen suurempi. Haastatteluissa aktiivit kuvasivat yhdistysten työnjakoa ja toimintoja tasa-arvoisiksi, joskin sellaisistakin yhdistyksistä oli kokemuksia, joissa joko miehet tai naiset dominoivat toimintaa. Tyypillisiä sukupuolittuneita rakenteita kuvattiin yhdistyskäytännöissä seuraavasti:

Joissain yhdistyksissä miehet [ovat] sillä tavalla vallassa, että en usko että naisia niinkään olisi työnnetty pois mutta se on niin miehistä se toiminta että siellä on sitten paljon tekemistä miehille eikä oikein mitään naisille – – Niin että sillä tavalla on miehisiä arvoja... on yhdistyksiä joissa on tällaisia. (Teija, TVY-aktiivi)

Voi olla että tällä työnjaolla on vaikutusta sillä lailla että naiset hoitaa myyntihommat ja leipomisen ja miehet on sitten muissa hommissa. Ehkä se johtuu

aikaisemmista ammasteistakin, naiset on olleet palvelusektorin töissä ja ovat näppärämpiä näissä jutuissa. (Mikko, HeTy-aktiivi)

Näiden sinänsä melko tyypillisten työnjaollisten piirteiden lisäksi aktiivit eivät antaneet sukupuolelle juurikaan painoarvoa kuvatessaan työttömien yhdistysten agenda.

Sukupuoliulottuvuuden puuttuminen toiminnan hahmotuksesta on suomalaisessa kansalaistoiminnassa yleisemminkin havaittu piirre (esim. Holli, Luhtakallio & Raevara 2006, Luhtakallio 2007).

Myös Helsingin paikallisyhdistyksen perustajajäsenet ja avainaktiivit olivat pääosin ay-taustaisia ja työntekijäammasteista työttömiksi jääneitä. Aktiivien ydinryhmä oli noin 30-henkinen vapaaehtoisten joukko, minkä lisäksi 100–200 ihmistä osallistui enemmän tai vähemmän säännöllisesti yhdistyksen toimintaan. Keski-ikä oli viisissäkymmenissä ja avainaktiivien joukko oli pitkään pysynyt melko muuttumattomana. Tuttu joukko ja rutiinit olivat monen aktiivin mieleen. HeTy-aktivistin mukaan yhdistyksen toiminta on ”hyvää ajanvietettä, kun on paljon aikaa”.

HeTy:n aktiivien suuri enemmistö oli taustaltaan kantasuomalaisia. Jo 2000-luvun alussa maahanmuuttajien työttömyysluvat olivat erittäin korkeita, mutta ne eivät näkyneet yhdistyksen jäsenkunnassa. Aikaisemmassa tutkimuksessa on havaittu, että yhteiseen etniseen taustaan pohjaava mobilisaatio voi luoda erittäin vahvoja osallistumisen esteitä, vaikka varsinaista syrjintää ei esiintyisikään (esim. Charles 2004, 256). Myös kielitaitokysymykset ovat työttömien yhdistyksissä haaste.

Tutkimuksessaan työttömien oma-apuryhmistä 1990-luvun puolivälissä Marianne Nylund (2000) totesi, että poliittinen kampanjointi oli kaikkea muuta kuin ainoa – tai aina edes keskeinen – syy yhdistyksen perustamisessa. Sen sijaan työttömien halu tavata samassa tilanteessa olevia ihmisiä ja viettää aikaa mielekkäällä tavalla oli tärkeintä. Samoin yhdistysten nettisivujen tarkastelussa 2000-luvun alussa havaittiin, että muut toimintamuodot olivat selkeästi poliittista vaikuttamista vahvemmassa asemassa kuvauksissa yhdistysten tavoitteista ja raporteissa toiminnasta. (Ks. Luhtakallio & Siisiäinen 2012, 120.)

Alle puolet yhdistyksistä esitteli Internet-sivuillaan keskeisenä toimintamuotona poliittisen vaikuttamisen tai kampanjoinnin, mielenosoituksista komitealausuntoihin. Kaikkein yleisimmin yhdistykset painottivat vapaa-ajan aktiviteetteja ja palvelutuotantoa. Edulliset urheilu- ja tanssikurssit, ekskursion taidenäyttelyihin ja erilaiset askartelutyöpajat yhtäältä ja toisaalta yhdistyksen ulkopuolisille tarjoamat vapaaehtois- ja/tai työntekijävoimin tuotetut palvelut, kuten remontti- ja muut pienet korjaustyöt, catering-palvelut ja kierrätystoiminta, muodostivat yhdistysten toimintakentän. Myös koulutus- ja kurssitarjonta, kuten ATK- ja kielikurssit jäsenten työllistymisen tueksi, olivat yleisiä.

HeTyn toiminnan tarkastelu auttaa kuvaamaan työttömien yhdistysten roolia palvelutuottajina. HeTy sai avustusten lisäksi suuren osan tuloistaan catering-toiminnasta ja se oli cateringin järjestäjänä tunnettu toimija muiden helsinkiläisten kansalaistoimijoiden keskuudessa. Tämä teki HeTystä merkittävän toimijan paikallisella kansalaistoiminnan kentällä. Missä vain järjestettiin

massatapahtuma tai pienempi mielenosoitus, kokoontuminen tai karnevaali – Helsingin sosiaalifoorumista monikulttuurisuusfestivaaleihin ja terveyskeskusten lakkauttamista protestoivaan tapahtumaan – työttömät olivat paikalla soppatykkeineen ja termospulloineen myymässä keittoa, pullaa ja makkaraa. Niin epäpoliittiselta kuin ruokahuolto itsessään vaikuttaakin, yhdistyksellä oli tietty poliittinen agenda toiminnassaan: catering-palvelun hinta riippui asiakkaasta siten, että pienet aktivistiryhmät saivat palvelun suuria institutionaalisia toimijoita edullisemmin tai jopa kokonaan HeTyn omalla riskillä. Tämä käytäntö oli tarkkaan harkittu:

Kun oli esimerkiksi tämä opiskelijamielenosoitus, niin me mentiin sinne ilmaiseksi – – tavallaan siis niinkuin kansalaistoiminnan tukemiseksi – – koska meillä on tää ajatus että mitä aktiivisempia ihmiset on, sitä enemmän ne kiinnittää huomioita myös toisten ihmisten etuihin eikä vain omaansa ja sitä kautta se poliittinen hyöty sitten tulee. (Timo, HeTy-aktiivi)

Toinen HeTyn säännöllinen toimintamuoto oli viikoittainen katukeittiö, jota aktiivit kuvasit yhdistyksen tärkeimmäksi kenttätöön muodoksi. Kaupunginosasta toiseen liikkuva katukeittiöryhmä yhdisti hyväntekeväisyystyön ja poliittisen vaikuttamisen jakamalla ilmaista keittoa ja kutsumalla poliitikkoja puhumaan tilaisuuksiin ja keskustelemaan ihmisten kanssa. Tällä toiminnalla oli kaksi keskeistä tavoitetta: saada yhteys sellaisiin työttömiin, jotka eivät käyneet yhdistyksen tiloissa järjestettävissä tapahtumissa ja tehdä työttömien yhdistystä ja työttömyyttä näkyväksi.

Varsinainen protestitoiminta oli työttömien yhdistyksissä yleisesti ottaen marginaalista, mutta esimerkiksi HeTyn catering-politiikka voidaan nähdä osana yhdistyksen toiminnan jossain

määrin nukkuvaa poliittista agenda. Aktiivit puhuivat paljon yhteistyöstä paikallisten valtuutettujen kanssa ja tekivät selväksi, että suurella osalla aktiiveista oli vahvan vasemmistolainen tausta, joskin erityisesti SDP:tä kohtaan esitettiin voimakasta kritiikkiä siitä, että työttömien asia oli puolueessa ”unohdettu”. Oikeistopuolueita aktivistit eivät koskaan maininneet mahdollisina yhteistyökumppaneina. Kansallisten työttömyyslukujen äärimmäisen hidas kohentuminen ja vahvojen työttömiä tukevien poliittisten toimenpiteiden puute yhdistettynä pitkäaikaistyöttömyyden kokemukseen oli tehnyt monet aktiivit varsin pessimistisiksi vaikutusvaltansa suhteen. Paikallisyhdistysten poliittisten tavoitteiden toteutumista pitkäaikainen aktiivi kuvasi näin:

Jossain suhteessa olemme onnistuneet [lobbaamaan hallitusta ja nostamaan esiin ongelmia] mutta se on tietysti kaikki ihan *peanuts*, koska peruskysymykset on kaikki ratkaisematta. Ja tää tietysti näkyy työttömissä niin että moni ei äänestä kun mikään ei muutu, tai ainakin tuntuu siltä että teki mitä tahansa, ei ole mitään keinoa saada aikaan muutosta. (Mikko, HeTy-aktiivi)

Työttömien yhdistyksiin 2000-luvun alussa tutustuttaessa ehkä yllättävin piirre oli niiden asema työnantajina. TVY:n jäsentilastojen mukaan sen jäsenyhdistykset käyttivät yhteensä kolmeatoista erilaista työllistämistukimuotoa työllistääkseen työntekijöitään ja/tai aktiivejaan. Enemmistö yhdistysten työntekijöistä sai palkkansa erilaisin yhdistelmin KELAn, Työministeriön ja Eu:n sosiaalisten ja rakennerahastojen tuella. Työsuhteen muodot vaihtelivat työharjoittelusta yhdyskuntapalveluun ja työn sisällöistä yleisimmät käsittivät erilaisia ekologisia yhteisöpalveluita, kuten kierrätystä, sekä ravintolapalveluita. Monilla paikkakunnilla juuri työttömien yhdistys vastasi paikallisen kierrätyskeskuksen toiminnasta. Kierrätys oli myös

yhdistysten työllistämismuodoista tuottoisin: osa keskuksista saattoi palkata omin voimin lisää työntekijöitä.

HeTyllä ei ollut kierrätyskeskusta hoidossaan, mutta yhdistyksen työvoimapolitiikka oli siitä huolimatta erittäin aktiivista. Se pyrki työllistämään ”kaikki työhaluiset” pääasiassa kaupungin tuilla, joiden ”kokoon raapimisesta” pitkäaikaisilla aktiiveilla oli vankka kokemus. 2000-luvun alussa HeTyllä oli parikymmentä työntekijää, jotka työskentelivät pääosin yhdistyksen toimistossa ja ruokalassa.

Työttömien liike mediassa 1990- ja 2000-luvuilla [väliotsikko]

Täydentääksemme kuvaamme suomalaisesta työttömien liikkeestä 2000-luvun alussa tarkastelimme sen mediarepresentaatioita sanomalehtiaineiston avulla. Aineisto on kerätty Helsingin Sanomista kahdelta ajanhetkeltä: laman aikakaudelta 1990–1995 ja vauhdikkaan talouskasvun vuosilta 2000–2004. Yhteensä 164 lehtiartikkelia käsitteli nimenomaan työttömien kollektiivista toimintaa. Tarkastelimme aineistoa sisällönanalyysin keinoin pyrkien hahmottamaan mediarepresentaatioiden määrääviä teemoja. Aineisto voitiin sisällönanalyysin pohjalta jakaa neljään pääkategoriaan, jotka kuvaavat kunkin artikkelin pääasiallisen tulokulman suhteessa työttömien liikkeen toimintaan: oma-apu, tukitoimet, protesti ja poliittiset vaateet.

Oma-apu oli jutun pääasiallinen tulokulma silloin, kun siinä käsiteltiin työttömien kollektiivista toimintaa nimenomaan työttömien elämänlaadun parantamisyrittämissä. Molempina ajanjaksoina oma-apu oli työttömien mediarepresentaatioista yleisin. Jutuissa uutisoitiin

vapaaehtoisprojekteista, kuten työttömien organisoimasta ruoanjakelusta tai kirpputoreista. Toiminnan kuvaukset eivät sisältäneet avoimen poliittisia näkökulmia vaan keskittyivät reportaaseihin vapaa-ajan toiminnasta ja toisinaan myös selkeämmästä aputoiminnasta, kuten ryhmäterapiasta. Ajanjaksojen välillä oli myös eroa: 1990-luvulla oma-apu käsitti tyypillisimmin juttuja työttömistä, jotka remontoivat kuntien omistamia tiloja itselleen toimitiloiksi ympäri Suomea sekä avasivat ja ylläpitivät kahviloita, kun taas 2000-luvun alussa jutut käsittelivät lähinnä työllisyysosuuskuntien toimintaa.

Tukitoimi-artikkeleissa työttömät olivat joko kollektiivina tai yksilöinä jonkin muun organisaation – kuten luterilaisen kirkon ja Pelastusarmeijan – avun ja tuen kohteina. Tukea annettiin niin ruoka-avun kuin työllistymistuen muodossa. Tämä juttukategoria kutistui olennaisesti 2000-luvulle tultaessa ja muuttui myös sävyltään. 1990-luvulla jutut käsittelivät yksinomaan työttömiä, 2000-luvulla työttömät olivat usein avunsaajia muiden avunsaajien, kuten köyhtyneiden vanhusten, lapsiperheitten ja maahanmuuttajien, joukossa.

Protestiksi luokitelluissa jutuissa käsiteltiin mielenosoituksia tai vaatimuksia niiden järjestämisestä sekä reaktioita mielenosoituksiin. Koko ajanjakson aikana nämä lehti jutut käsittelivät valtaosin ammattiyhdistysliikkeen järjestämiä mielenosoituksia, joihin työttömät yhdistyksineen ja kollektiiveineen osallistuivat, vaikkakin tuskin koskaan pääjärjestäjinä. Vuonna 1991 mielenosoitukset olivat määrällisesti keskeisin työttömiä koskevan uutisoinnin muoto, mutta silloinkin ay-liike oli pääosin tapahtuminen käynnistäjä. Joitakin yksinomaan työttömien protesteja kuvaavia juttuja löytyi. Vahvimpana nousi esiin Vallankumoustorstaiksi nimetty protesti vuonna 1993, joka keräsi mediahuomion useana päivänä. 2000-luvun

alkupuolella yhtä lukuun ottamatta kaikissa työttömien protestitoimintaan viittaavissa jutuissa käsiteltiin vuoden 1993 mielenosoitusta ja sen kymmenvuotispäivää.

Poliittisten vaateiden kategoria sisälsi toisenlaisia mediarepresentaatioita työttömien poliittisesta vaikuttamisesta: lausuntoja ja mielipidekirjoituksia, joissa otettiin työttömien nimissä kantaa monenlaisiin poliittisiin kysymyksiin. Erityisesti 1990-luvulla toimittajien kirjoittamissa jutuissa työttömät esitettiin vaateineen usein hyvin myötätuntoisessa valossa ja mielipidekirjoitusten määrä ja kirjo vahvistavat niin ikään vaikutelmaa, että lukemattomat työttömien keskuudessa syntyneet vaateet pääsivät julkiseen keskusteluun mukaan.

Mediarepresentaatiot tukevat muun aineiston valossa syntyvää tulkintaa siitä, että työttömät eivät olleet radikalisoitumassa liikkeenä Suomessa 1990-luvulla, puhumattakaan 2000-luvusta.

Mediassa työttömät esitettiin ennen kaikkea urheina ja ahkerina, reippaasti itse itseään auttavina ryhminä, joita ehkä kovastikin suututti oma tilanteensa, mutta jotka panivat energiansa (paradoksaalista kyllä) työhön. Joitakin pieniä mutta merkittäviä murtumia tässä kuvassa toki on. Oma-apu-uutisoinnit sisälsivät usein kritiikkiä työttömien tilannetta kohtaan, kuten lehtijutussa papista, joka kiersi paikallisia baareja pyrkien puhumaan työttömiä yksi kerrallaan ulos juomiskierteestä. Erityisesti mielipidekirjoituksissa esiintyi useita tekstejä, joissa kirjoittajat kyselivät työttömien mielenosoitusten ja kollektiivisen kapinan perään. Varsin kitkerin sävyin kirjoitetuissa mielipiteissä ihmeteltiin sitä, miksi työttömät eivät olleet vihaisempia, ja vaadittiin radikaalimpaa toimintaa työttömyyttä vastaan. Lisäksi kiinnostava yksityiskohta uutisoinnissa oli se, että 1990-luvun puolivälissä raportoitiin useaan otteeseen poliisin uudesta mellakkayksiköstä. Näissä jutuissa työttömien mielenosoitukset mainittiin – joko toimittajan tai haastatellun

poliisiviranomaisen taholta – syynä uuden yksikön tarpeelle Suomessa. Työttömien radikalisoituminen oli siis seikka, jota pidettiin mahdollisuutena, jota toiset toivoivat, toiset pelkäsivät. Se oli esillä ainakin uhkakuvana, jonka poliisiviranomaiset ottivat vakavissaan.

Työttömien yhdistykset vuonna 2012 [väliotsikko]

Työttömien yhdistyksiä perustettiin 2000-luvulla enää muutaman yhdistyksen vuosivauhdilla, 2010-luvulla vain 1–2 yhdistystä vuodessa eli selvästi vähemmän kuin mitä vanhoja yhdistyksiä kuoli. Niiden rekisteröinnistä voidaan saada viitteitä myös työttömien yhdistysten representaation ja tulkintakehyksen muutoksista. Yhdistykset ovat paitsi etujen ajamiseksi perustettuja yhteenliittymiä, myös osallisia kollektiivisten identiteettien tuottamisessa. 1990-luvun lopulla luokkapohjaiset tai luokkakategorioihin viittaavat uudet yhdistysnimet kävivät Suomessa harvinaisiksi. Tilalle tulivat spesifeihin kiinnostuksen kohteisiin ja kansainvälisiin virtauksiin liittyvät nimet. (Siisiäinen 2007, 317–323.) 1990-luvun alkuvuosina työttömien yhdistykset nimettiin lähes poikkeuksetta tietyn paikkakunnan työttömiksi, kuten vuonna 1993 rekisteröity Länsi-Helsingin Työttömät ry. Tuon ajan yhdistysten myöhemmät nimenmuutokset kertovat omaa tarinaansa. Vuosituhannen vaihteen tienoilla monet yhdistykset vaihtoivat työttömiin viittaavan nimensä työnhaun aktiviteettia korostavaan muotoon. 2000-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopulla suosituin nimityyppi viittasi jo työorganisaation, työryhmän, työvalmennuksen, koulutuksen tai markkinaorganisaation suunnalle. Esimerkiksi vuonna 2009 Ähtärinseudun työttömät vaihtui Ekotori ry:ksi ja Pudasjärven työttömien yhdistys Työpetari ry:ksi ja vuotta myöhemmin Länsi-Helsingin työttömät muotoiltiin Horisontti Team ry:ksi.

Tarkemman kuvan tilanteesta antaa vuosien 2012–2013 vaihteessa työttömien yhdistyksille tekemämme kysely. Ennakolta testatussa kyselylomakkeessa hyödynnettiin aikaisempia Suomessa tehtyjä yhdistyskyselyjä (ks. Kankainen & Siisiäinen 2009, Siisiäinen 2002) sekä eurooppalaista UNEMPOL-projektia (Giugni & Statham 2005). Kysely poikkesi tavanomaisista kyselytutkimuksista, koska perusjoukosta ja sen koosta ei ollut olemassa kohdallista aikaisempaan tutkimukseen perustavaa arviota, eikä kaikkien yhdistysten yhteystietoja ollut helposti saatavilla. Sen vuoksi itse aineistonhankintaprosessikin antaa viitteitä yhdistyskentän luonteesta. Patentti- ja rekisterihallituksen tiedoista löytyi kaiken kaikkiaan 356 toimivaa tai lopettanutta työttömien yhdistystä. Tuo luku sisältää niin kuolleita kuin eläviäkin, nimensä säilyttäneitä ja vaihtaneita (41 kpl) yhdistyksiä. Rekisteröityjen yhdistysten lisäksi TVY:öön on kuulunut erilaisia konkreettisia hankkeita (rahoituksenhankinta) varten perustettuja, usein lyhytikäisiä aieyhdistyksiä, esimerkiksi vuonna 1995 sen 185 jäsenyhdistyksestä sellaisia oli viidesosa.

TVY:n avustuksella lomakkeet toimitettiin 107 yhdistykselle kaksivaiheisesti (paperilomake, web-kysely) joulukuun 2012 ja huhtikuun 2013 välisenä aikana. Osa yhdistyksistä (toimivat ja lopettaneet) löydettiin toisten yhdistysten kautta. TVY:stä riippumattomien ja toimintansa lopettaneiden yhdistysten yhteystietoja etsittiin internetin lisäksi Kansan- ja Työväenarkistoista sekä yksittäisille työttömien yhdistyksien toimintaan tai hankkeisiin osallistuneilta henkilöiltä, joista osa myös haastateltiin. Tämän lisäksi yhdistyksiä kartoitettiin tiedustelemalla ELY-keskuksilta, alueellisilta työvoimatoimistoilta sekä kunnilta (116 kuntaa, joista 41 vastasi). Kun yhtään uutta yhdistystä ei enää löytynyt, päätelimme, että muodostettu kuva työttömien

yhdistyksistä vuonna 2012 on luotettava. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimuksen avulla on saatu selville hyvin merkittävä osa toimivista ja lopettaneista yhdistyksistä. Toimintansa lopettaneille yhdistyksille toimitettiin vastattavaksi lomakkeen lyhyempi versio.

Löysimme aluksi yhteensä 108 TVY:n ulkopuolista yhdistystä. Yhteystiedot saatiin 36 yhdistykseltä, joista kyselyyn vastasi 13 yhdistystä. Lopettaneita yhdistyksiä löytyi kaiken kaikkiaan 141 (TVY:n, patenti- ja rekisterihallituksen kautta saadut tiedot). Näistä yhteystiedot saatiin 12 yhdistykseltä, joista yhdeksän vastasi kyselyyn. 78 yhdistyksestä ei nimen lisäksi ollut saatavilla varmoja muita tietoja, ja siksi ne on jätetty työttömien yhdistysten lukumääriä ja vastausprosentteja kuvaavan taulukon 2. ulkopuolelle:

Taulukko 2. Yhteenveto työttömien yhdistysten lukumääristä ja vastausprosentteista.

	N				Vastausprosentit	
	Eri tyypiset yhdistykset	Yhteystietoja löydetty	Varmistusti toimivia	Kyselyyn vastanneita	”Kokonaisjoukko”	Löydetyistä (toiminta varmistettu) yhdistyksistä
TVY:n-jäsenyhdistykset	107	107	107	74	69 %	69 %
TVY:n ulkopuoliset yhdistykset	108	36	30	13	12 %	43 %
Lopettaneet yhdistykset	141	12		9	6 %	75 %
Koko aineisto	356	155		96		

Suomessa oli keväällä 2013 toiminnassa ainakin 137 työttömien yhdistystä (TVY:n jäsenyhdistykset, muut todennetut rekisteröidyt työttömien yhdistykset). Taulukossa 2. on mainittu kahdenlaiset vastausprosentit, joita ei voi lukea perinteisesti, koska perusjoukon kokoa ei varmuudella tiedetä. TVY:n jäsenyhdistyksistä tutkimukseen osallistui 69 prosenttia, TVY:n

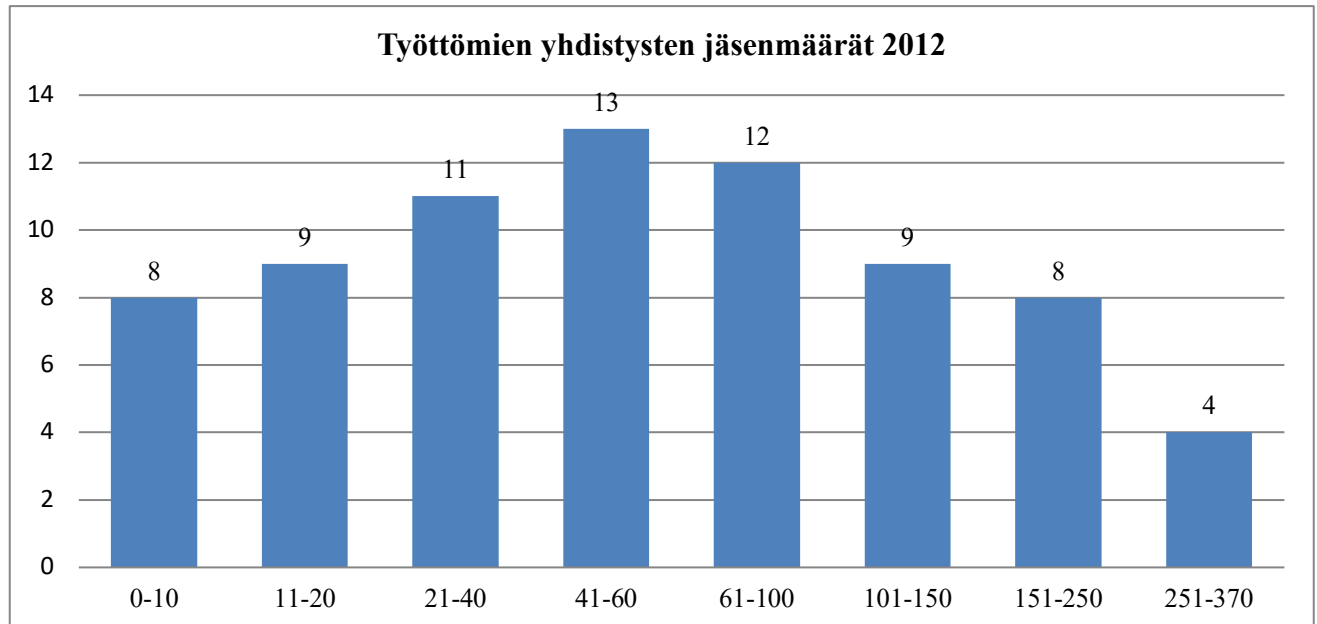
ulkopuolisista yhdistyksistä 43 prosenttia ja paikallistetuista lopettaneista yhdistyksistä 75 prosenttia. Tällöin kaikkien toimivien yhdistysten vastausprosentti on noin 64, mitä voidaan pitää hyvänä. Tässä artikkelissa keskitymme vain toimivien yhdistysten antamiin vastauksiin.

Työttömien yhdistysten jäsenmäärät [2. tason väliotsikko]

Jo viime vuosikymmeninä syntyneiden ja kuolleiden työttömien yhdistysten määrä osoittaa, että työttömien yhdistysten kenttä muuttuu koko ajan. Myös lakimuutokset ja erilaiset asetukset ovat vaatineet työttömien yhdistyksiltä kykyä reagoida uusiin tilanteisiin (Karensisanomat 1/2013). Yksittäiset yhdistykset ovat riippuvaisia toimitilojen ja rahoituksen lisäksi erityisesti yhdistysaktiiveista. Suomalainen yhdistyskenttä on kansainvälisesti verrattuna tiheä ja suomalaisilla on yhdistysjäsenyyksiä runsaasti. Tästä huolimatta lähes kaikentyyppisten yhdistysten aktiivit ovat joutuneet miettimään, kuinka uusia ihmisiä voitaisiin houkutella mukaan toimintaan. Vaikka osa yhdistyksistä on onnistunut kasvattamaan aktiivisten jäsenien määrää, yleisesti ottaen ihmiset eivät ole enää valmiita investoimaan kokonaisvaltaisesti persoonallisuuttaan tai sitoutumaan pitkäaikaisesti yhdistystoimintaan, vaan he suhtautuvat yhdistyksiinkin pikemminkin kuluttajamallin mukaisesti hetkellisenä osallistumisena.

Suomalainen yhdistyskenttä on eriytynyt ja specialisoitunut. Samaan aikaan monet uudentyyppiset harrasteyhteisöt ja verkostot (esimerkiksi internet-pohjaiset) kilpailevat perinteisten yhdistysten kanssa. (Siisiäinen & Kankainen 2009, Kankainen 2007.) Uusin järjestöbarometri (Peltosalmi ym. 2012) osoittaa, että yhdistysten yleisimpiä huolenaiheita ovat

vapaaehtoistoimijoiden ja jäsenten määrän kehitys sekä jäsenistön aktiivisuus osallistua yhdistyksen toimintaan.

Kuvio 2. Työttömien yhdistysten jäsenmaksunsa maksaneiden jäsenmäärät vuonna 2012 (n=74).

Työttömien yhdistyksissä on tyypillisesti muutamasta kymmenestä sataan jäsentä.

Keskimääräinen jäsenluku on 81 ja tyypillisin on 41–60 jäsenen yhdistys. Alle kolmasosalla on yli 100 jäsentä (kuvio 2). Reilu 60 prosenttia yhdistyksistä kertoi, että toimintaan osallistuu muitakin kuin jäseniä, kuten esimerkiksi yhdistyksen ruokalaa käyttäviä ihmisiä. On tavallista, että yhdistysten piirissä on jäsenten lisäksi kymmenestä muutama kymmeneen toimijaa, joissakin tilaisuuksissa jopa satakunta.

Vain joka viides työttömien yhdistys on onnistunut kasvattamaan jäsenmääräänsä vuosina 2008–2012 (liite 1). Reilussa kolmasosassa yhdistyksistä jäsenmäärä ja 42 prosentissa toimintaan säännöllisesti osallistuvien jäsenten määrä on vähentynyt. Myös vapaaehtoistyöhön osallistuvien

määrässä oli pudotusta yli kolmasosassa yhdistyksiä ja ainoastaan joka kymmenennessä kasvua. Järjestöbarometri 2012 -tutkimukseen vastanneista työttömien yhdistyksistä lähes puolet oli supistamassa toimintaansa edellisvuoteen verrattuna (Peltosalmi ym. 2012, 45).

TVY:n puheenjohtajan Lea Karjalaisen mukaan vuoden 2013 alusta lähtien työttömät ovat menettäneet suuren osan yhdistysten tukityö- tai toimenpidepaikoista kotipaikkakunnasta riippumatta (Karensisanomat 1/2013). Kyselymmeikin osoittaa, että työttömien yhdistyksillä on ollut tuen jakajana erittäin keskeinen rooli työttömien näkökulmasta. Kaikkiaan erilaisissa tukitoimenpiteissä (esimerkiksi palkkatuella) oli kyselyyn vastanneissa yhdistyksissä keskimäärin 13 työtöntä, työharjoittelussa työmarkkinatuella 2–3, työelämävalmennuksessa viisi, kuntouttavassa toiminnassa 4–5, opiskelun työharjoittelu- tai työssäoppijaksolla 1–2, ELY-keskusten hanketuella yksi henkilö eli yhteensä noin 1920 työtöntä.

Jäsenmäärän laskeminen liittyy osaltaan yhdistysten jäsenten ikärakenteeseen. Nuorten houkutteleminen toimintaan taas on vaikeaa. Useat nuoret työttömät eivät ole edes tietoisia yhdistysten olemassaolosta (ks. Siisiäinen tässä kirjassa). Kun monet jo 1990-luvulla keski-ikäisinä mukaan tulleista aktiiveista ovat eläkeikäisiä eikä nuoria onnistuta joukkomitassa houkuttelemaan mukaan, jäsenmäärät väistämättä vähenevät. Yleisenä jäsenpulan syynä yhdistyksissä pidetään kiinnostuksen puutetta yhdistystoimintaa kohtaan sekä haluttomuutta tehdä talkootyötä. Monet yhdistykset ilmoittivat myös, että jäsenmäärien vähenemisessä on kysymys ”usean asian summasta”. Kun rahoituksen saaminen on työlästä tai kun yhdistys joutuu taistelemaan toimitiloista, aktiivit saattavat väsyä. Väsymys puolestaan lamauttaa yhdistyksen toimintoja. Rahanpuutteen vuoksi ei mahdollisesti pystytä järjestämään sellaista toimintaa ja

palveluja, joiden kautta uusia ihmisiä voitaisiin onnistuneesti houkutella yhdistysten piiriin. Tällöin myös jotkut aikaisemmista aktiiveista saattavat jättää yhdistystyön.

Viidesosa työttömien yhdistyksistä on onnistunut lisäämään säännöllisesti toimintaansa osallistuvien määrää, mikä on edellyttänyt useanlaisia keinoja. Jotkut yhdistykset ovat muuttaneet tavoitteitaan. Toiset taas ovat painottaneet entisestään työllistävän toiminnan ponnistuksiaan ja saaneet sitä kautta uusia, nuoriakin jäseniä yhdistykseen. Osa yhdistyksistä kokee tärkeäksi yhteistyön kehittämisen yritysten kanssa, minkä kautta nuoret voivat saada työharjoittelupaikkoja ja päästä tutustumaan työelämään. Keskeiseksi nähdään myös erilaisten ydintoimintoja tukevien toimintojen järjestäminen, mikäli yhdistyksen varat antavat siihen mahdollisuuden. Tällöin korostetaan sitä, että ideoiden ja ajatusten uusista aktiviteeteista ja harrastuksista tulee kummuta jäsenjoukosta. Muutoinkin monissa yhdistyksissä asetettiin tavoitteeksi lisätä ja monipuolistaa palveluja, jotta uudet ihmiset kiinnostuisivat ja osallistuisivat työttömien yhdistyksiin. Kyselyssä ilmeni, että tiukentunut taloudellinen tilanne on lisännyt ruokailijoiden määrää työttömien yhdistyksissä. Tapaamiset yhdistyksen tiloissa, vaikkapa ruokailun yhteydessä, antavat mahdollisuuden sosiaaliseen vuorovaikutukseen, kun työttömäksi jääminen merkitsee usein työhön liittyvien sosiaalisten suhteiden vähentymistä tai lakkaamista.

Toiminnan painopisteet ja muutos [2. tason väliotsikko]

Työttömien yhdistyksien vastauksissa näkyy selvästi, kuinka niiden keskuudessa pohditaan ja analysoidaan toiminnan tavoitteita ja sisältöjä. Tämä on seurausta siitä, että yhdistykset etsivät

alinomaa rahoitusta toiminnalleen ja miettivät keinoja uusien jäsenten saamiseksi. Taulukon 3 kiinnostavin tieto on, että yhdistykset pitävät pitkäntähtäyksen tavoitteitaan (jäsenistön yleistä edunvalvontaa ja eriarvoisuuden poistamista) tärkeämpinä tehtävinä ”auttaa työttömiä auttamaan itse itseään” sekä ja henkisen vertaistuen tarjoamista työttömille. Kuvaavaa on se, että yksikään yhdistys ei pitänyt poliittista toimintaa erittäin tärkeänä ja vain kuusi prosenttia korosti poliittisen keskustelun käymisen tärkeyttä. Prosenttiosuudet nousevat monien asioiden, erityisesti yleisten tavoitteiden kohdalla, 80–90 prosenttiin, jos lasketaan yhteen erittäin asioita olennaisena ja olennaisena pitävien osuudet (ks. liite 2).

Taulukko 3. Yhdistysten toiminnassa erittäin olennaisina pidetyt asiat (% yhdistyksistä) ja niitä aikaisempaa (5 vuoden takaista tilannetta) tärkeämpinä pitävien yhdistysten osuus.

Asia	Asiaa erittäin olennaisena pitävien yhdistysten % osuus v. 2012	asiaa aikaisempaa tärkeämpänä pitävien yhdistysten %-osuus	N
Auttaa työttömiä auttamaan itseään	69	64	82
Omasta toiminnasta tiedottaminen	58	61	81
Henkinen vertaistuki	58	58	81
Jäsenten etujen ajaminen	55	46	82
Työttömyyttä koskevan tiedon välittäminen	54	58	
Ruoka-avun jakaminen	54	44	81
Taloudellisen eriarvoisuuden vähentäminen	43	45	82
Neuvonta- tai asiantuntijatehtävien hoitaminen	38	42	80
Matkojen järjestäminen	23	23	82

Koulutuksen järjestäminen	17	35	81
Julkiselle sektorille aikaisemmin kuuluneiden palvelujen hoitaminen	15	39	80
Liikunta- tai urheilutapahtumien järjestäminen	9	16	82
Kulttuuri- ja taidetapahtumien järjestäminen	8	13	80
Poliittisen keskustelun käyminen	6	10	80
Poliittinen toiminta	0	10	81

Nykytilanteessa olennaisimmiksi katsottujen asioiden tärkeys on korostunut viiden vuoden takaiseen tilanteeseen verrattuna. Kuusi yhdistystä kymmenestä katsoi henkisen vertaistuen antamisen ja työttömien auttamisen auttamaan itseään aikaisempaa tärkeämmiksi asioiksi toiminnassaan. Niin ikään työttömyyteen liittyvistä asioista ja omasta toiminnasta tiedottaminen nähdään erityisen tärkeänä, mikä seikka on yleensä yhdistysten tavoitelistan kärjessä (ks. esim. Siisiäinen 2002). Myös ruoka-avun merkitys on lisääntynyt, sillä lähes puolet yhdistyksistä näkee, että ruoka-avun jakaminen nykyisin tärkeämpää kuin vuonna 2008. Ruoka-avun merkitys nousee esille monissa avovastauksissakin, mikä kertoo konkreettisesti, kuinka oleellista auttamistyö on työttömien yhdistyksissä. Vaikka julkiselle sektorille perinteisesti kuuluneiden tehtävien hoitamista pitää erittäin olennaisena vain vajaa viidennes vastaajista, 39 prosentin mielestä niiden merkitys on kasvanut. Vastaukset heijastelevat hyvinvointivaltion vähittäisen rapauttamisen kokemuksia. Niissä näkyy, millaisilla keinoilla yhdistyksissä pystytään vaikuttamaan jäsenistön ongelmien ratkomiseen. Yhdistykset näyttävät pitävän poliittisiin

koneistoihin vaikuttamista epärealistisena verrattuna käytännön toimintaan omassa elinympäristössä ja todellisessa vaikutuspiirissä (vrt. Siisiäinen, Kankainen & Salminen 2012).

Yhdistysten toiminnassa on siirrytty tukemaan työttömiä heidän omakohtaisessa voimaannuttamisessaan. Yhdistykset kokevat tehtäväkseen kohentaa edes muutamien työttömien oloja hoitamalla julkiselle sektorille ennen kuuluneita tehtäviä ja kanavoivat perinteisen poliittisen toimintansa TVY:n kautta. Koska työttömyyden lievittäminen saati poistaminen ei näytä realistiselta vaihtoehdolta lähitulevaisuudessa, TVY:n puheenjohtajana toiminut Mikko Immonen totesi jo vuonna 1995, että yhdistysten on taisteltava työttömien ihmisarvon ja yleisen yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden puolesta (Karenssisanommat 2/1995.) Yhdistysaktiivit kokevatkin painopisteen siirtyneen entisestään paikalliseen auttamiseen ja monipuolisten toimintojen ja palvelujen järjestämiseen.

Kysyimme yhdistyksiltä millaisia toimintatapoja ne ovat käyttäneet viimeisen viiden vuoden aikana tuodakseen esille tavoitteitaan, ajaakseen itselleen tärkeitä asioita ja työttömien etuja:

Taulukko 4. Yhdistysten käyttämät toimintatavat edunvalvonnassa ja tavoitteiden esilletuomisessa.

Seuraavassa on esitetty joukko toimintatapoja, joilla yhdistys voi tuoda esille tavoitteitaan, ajaa yhdistykselle tärkeitä asioita ja tehdä edunvalvontaa. Mitä seuraavista toimintatavoista olette käyttäneet viimeisten viiden vuoden aikana?

	<i>Säännöllisesti (%)</i>	<i>Harvoin (%)</i>	<i>Ei lainkaan (%)</i>	Total (%)	N
Ottamalla suoraan yhteyttä kunnanviranhaltijoihin tai -luottamushenkilöihin	59	34	7	100	73
Ilmoittamalla ja markkinoimalla toiminnastanne lehdistä tai muussa mediassa	56	55	19	100	72

Omilla Internet-sivuilla	53	24	24	100	68
Antamalla haastatteluja medialle	36	56	8		73
Hyödyntämällä sosiaalista mediaa	32	36	32	100	69
Järjestämällä tapahtumia, joihin media kutsutaan paikalle	26	40	4	100	72
Toimittamalla kirjeitse tai sähköpostitse tietoa paikallisille poliittisille päättäjille	26	40	34	100	73
Ottamalla suoraan yhteyttä kansanedustajiin	14	52	34	100	73
Kirjoittamalla lehtiartikkeleita	13	61	26	100	72
Järjestämällä edunvalvontatilaisuuksia	11	44	44	100	73
Toimittamalla kirjeitse tai sähköpostitse tietoa valtakunnallisille (poliittisille) päätöksentekijöille	10	49	41	100	70
Organisoimalla yhteiskunnallisen vetoomuksen tai osallistumalla siihen	3	44	32	100	69
Osallistumalla mielenosoituksiin	3	35	63	100	72
Pitämällä julkisia puheita	1	44	54	100	70

Käytetyin vaikuttamisen tapa on suora kontakti kunnan viranhaltijoihin ja luottamushenkilöihin, mikä vahvistaa kuvaa siitä, että suhde kansalaisyhteiskunnan ja kunnan välillä on Suomessa edelleen läheinen. Erilaisten medioiden (lehdet, internet) kautta vaikuttaminen on tärkeää myös työttömien yhdistyksissä. Sen sijaan mielenosoituksiin oli osallistunut selvä vähemmistö yhdistyksistä ja vain ääni harvoin. Myöskään yhteiskunnallisiin vetoomuksiin osallistuminen ei ole työttömien yhdistyksille tyypillistä. Erityisesti mielenosoitusten alhainen määrä ja samanaikainen yhteiskunnallisten vetoomusten vähäisyys heijastelee työttömien liikkeen järjestöllistä formalisoitumista ja suomalaisten liikkeiden tyypillistä kehitystä lainkuuliaisuusineen ja kesyine toimintavalikoimineen (ks. Siisiäinen 1998). Järjestömuotoisuus merkitsee usein liikkeeseen verrattuna byrokratian kasvua sekä yhdistyksen asettumista välittäväksi tekijäksi valtion ja kansalaisten välille sekä samanaikaisesti riippuvaisuutta valtiollisesta rahoituksesta, sen mukanaan tuomasta valvonnallisuudesta ja

raportointivelvollisuudesta. Tilanne ilmenee asennoitumisen kaksijakoisuutena: yhdistykset esittävät kritiikkiä istuvaa hallitusta ja koko poliittista eliittiä kohtaan, asettavat kyseenalaiseksi harjoitetun politiikan, mutta samaan aikaan joutuvat sopeuttamaan toimintaansa sellaiseksi, että voisivat saada valtiollisia ja kunnallisia resursseja toimintaansa ja paikallisiin ponnistuksiinsa työttömien hyväksi.

Yhdistysten yhteistyötahot [2. tason väliotsikko]

Suomalaiselle yhdistyskentälle tyypillinen valtiosidonnaisuus näkyy paitsi yhdistysten rahoituksessa myös kiinteissä siteissä kuntaan tai kaupunkiin. Työttömien yhdistysten vahvat siteet kuntaan ilmenevät esimerkiksi kaupungin viranhaltijoiden, luottamushenkilöiden ja -valtuutettujen osallistumisena yhdistysten toimintaan (taulukko 5.).

Taulukko 5. Kaupungin viranhaltijoiden ja -luottamushenkilöiden, muiden järjestöjen sekä liikeyritysten edustajien osallistuminen työttömien yhdistysten toimintaan.

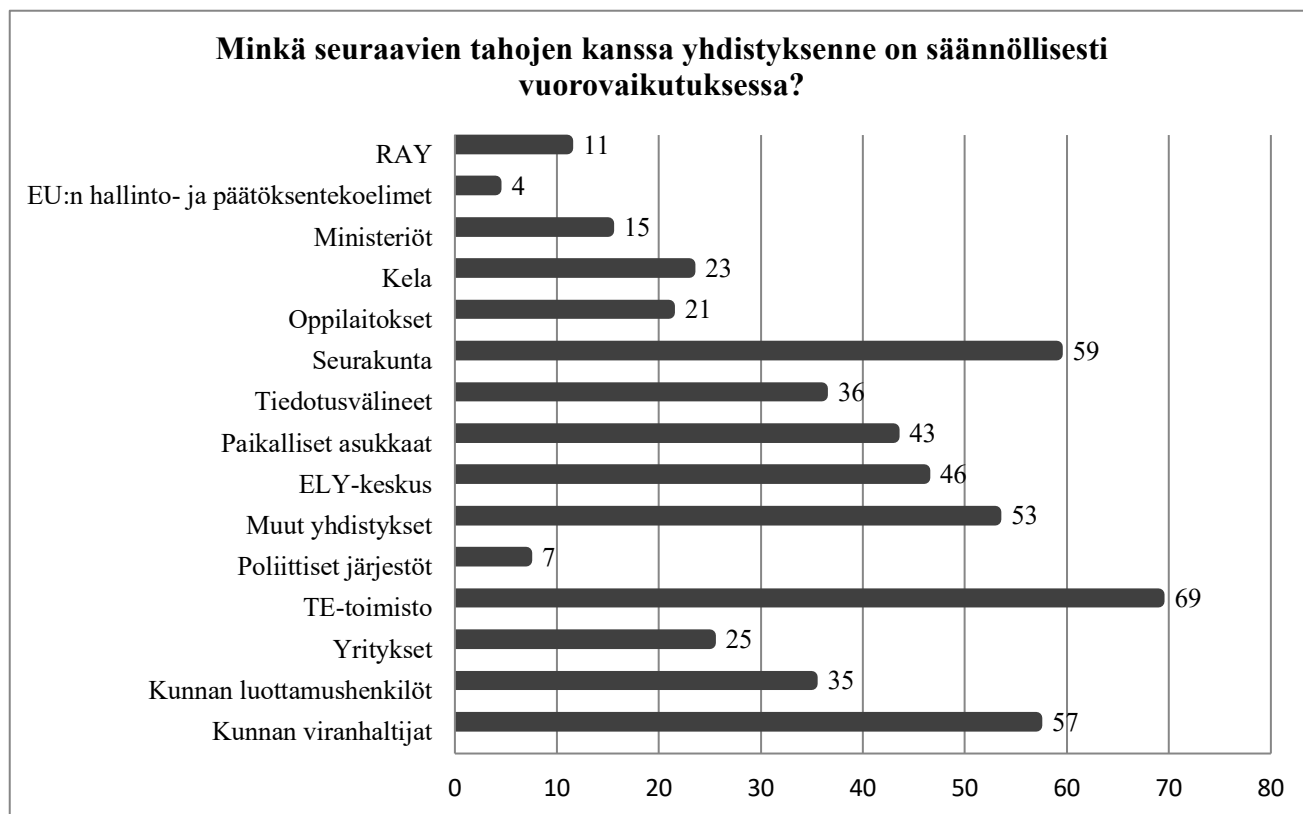
Osallistuuko yhdistykseenne toimintaan:

	<i>Kyllä (%)</i>	<i>Ei (%)</i>	Total (%)	N
Muiden järjestöjen edustajia	48	52	100	52
Lautakuntien jäseniä tai muita kaupungin luottamushenkilöitä	38	62	100	52
Kaupunginvaltuutettuja	31	69	100	52
Muita kaupunkiin työsuhteessa olevia henkilöitä	27	73	100	52
Muita kaupungin viranhaltijoita	15	85	100	52
Kaupungin hallituksen jäseniä	13	87	100	52
Kaupungin johtavia viranhaltijoita	11	89	100	52
Liikeyritysten edustajia	6	94	100	52

Kunnallisten liikelaitosten edustajia	4	96	100	52
---------------------------------------	---	----	-----	----

Joka toisen yhdistyksen toimintaan osallistuu toisten järjestöjen edustajia. Lisäksi noin 60 prosenttia kysymykseen vastanneista yhdistyksistä kertoi, että niiden toimintaan osallistuu ainakin joku kaupungin johtavien tai muiden viranhaltijoiden, kaupunginvaltuutettujen, kaupungin hallituksen jäsenten, lautakuntien jäsenten tai kaupungin muiden luottamusmiesten muodostamasta joukosta. Lukuisten yhdistysten (noin 30 %) toimintaan osallistuu sekä erilaisia kaupungin viranhaltijoita että luottamusmiehiä. Avokysymyksestä ilmeni, että TVY:ssä toimimista pidetään monissa yhdistyksissä merkittävänä vaikuttamistapana, mutta sen ohella korostetaan sitä, kuinka tärkeää on ottaa suoraan yhteyttä kunnan luottamushenkilöihin tai viranhaltijoihin.

Työttömien yhdistykset ovat kehittäneet säännöllisen vuorovaikutusverkoston, erityisesti paikallisiin instituutioihin (kuvio 3):

Kuvio 3. Työttömien yhdistysten säännöllinen vuorovaikutus eri tahojen kanssa (n=81). Kuvio osoittaa, kuinka moni yhdistys tekee yhteistyötä säännöllisesti kunkin tahon kanssa.

Koska monet työttömien yhdistykset ovat pieniä, työttömien etujen ajaminen ja mielekkään toiminnan järjestäminen vaativat yhteistyötä ja verkostoja. Työttömien yhdistykset ovat säännöllisimmin vuorovaikutuksessa työttömyyden kentän institutionaalisten toimijoiden kuten TE-toimiston (mm. palkkatukiasioiden hoitaminen, työharjoittelu, tiedonsaanti), ELY-keskuksen (mm. rahavirrat), yritysten ja KELA:n, työttömien asioista huolta kantavien tahojen (seurakunta, muut yhdistykset) ja kunnan edustajien kanssa. Erilaiset yhdistykset järjestävät yhdessä kulttuuriin, liikuntaan, terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä tapahtumia. Seurakunta osallistuu työn ohjaukseen, työttömien auttamiseen, koulutukseen, terveystalouteen ja yhteisten tilaisuuksien järjestämiseen. Vuorovaikutustahoihin kuuluvat myös paikalliset asukkaat sekä tiedotustoiminnan kannalta tärkeät tiedotusvälineet.

Lukuisten yhdistysten kuntayhteistyö juontaa juurensa niiden syntyajoista, sillä työttömyyden kasvettua 1990-luvulla kunnat olivat aktiivisesti mukana edistämässä yhdistysten syntyä (Karenssisanommat 1/1993). Yhteistyö kunnan kanssa on tälläkin hetkellä tärkeää muun muassa taloudellisen tuen hankkimiseksi sekä toimi- ja tapahtumatilojen järjestämiseksi. Uusin järjestöbarometri osoittaa, että kunta on yhdistyksille ylipäättänsäkin keskeinen yhteistyökumppani, sillä esimerkiksi kaikista sosiaali- ja terveystalouden yhdistyksistä 72 prosenttia tekee kuntien kanssa säännöllistä yhteistyötä (Peltosalmi ym. 2012).

Kartoittamistamme yhteistyötahoista paikallisyhdistyksillä on vähiten vuorovaikutusta ja yhteistyötä Eu:n hallinto- ja päätöksentekoelementtien, poliittisten järjestöjen, RAY:n ja ministeriöiden kanssa. Valtakunnallinen yhteistyö ja vuorovaikutus toimii näiltäkin osin pitkälti TVY:n kautta. Vuosituhannen vaihteen jälkeen vain harvat yhdistykset ovat saaneet RAY:n avustuksia. Poliittisten järjestöjen jääminen yhteistyökumppanina listan häntäpäähän on linjassa sen kanssa, ettei työttömien yhdistyksissä enää nähdä varsinaista poliittista keskustelua olennaisena tehtävänä.

Lopuksi [väliotsikko]

Ei ole sattuma, että juuri 1990-luvun lama, sen hoito ja työttömien liikkeen nousu noudattavat ajallisesti samanlaista kehityskaarta. Taloudellisen kehityksen ja liikkeen muotoutumisen välittävänä prosessina oli nopeasti lisääntyvä työttömyys. Valtiovallan valitsema kova linja laman hoidossa, erityisesti työttömyysturvan olennainen heikentäminen, synnytti Suomen

mittakaavassa voimakkaita protesteja ja loi pohjaa kiihkeälle poliittiselle keskustelulle. Työttömät olivat hetken konfliktin keskipisteessä ja media-aineisto tuolta ajalta osoittaa, että tämän suuren joukon mobilisoituminen huolestutti monia tahoja. Tuo vaihe jäi kuitenkin lyhyeksi. Protestointia seurasivat vähemmän dramaattiset, arkiset kollektiivisen toiminnan muodot, jotka vakiintuivat työttömien yhdistyksiin. Runsaan kahdenkymmenen vuoden perspektiivistä voidaan esittää, ettei työttömien organisoitumisesta syntynyt laajamittaista protestiliikettä. Näin ollen myös liikkeen perimmäiset tavoitteet jäivät pitkälti saavuttamatta. Huolimatta siitä, että työttömyys mielletään yhä keskeiseksi poliittiseksi kysymykseksi, työttömien asema ei ole muuttunut merkittävästi eikä 1990-luvun alun laman aiheuttamaa rakenteellista työttömyyttä koskaan pyrittykään ratkaisemaan millään järeällä poliittisella keinovalikoimalla. Nykyiset syrjäytymis- ja työvoimapoliittiset aktivointikeskustelut osoittavat myös, että poliittisen eliitin suhtautuminen työttömyyteen on paljolti ennallaan. Ongelma tunnustetaan, mutta sen ratkaisuksi tarjotaan yksilöön kohdistuvia toimenpiteitä taloudellisyhteiskunnallisten muutosten sijaan.

Tästä huolimatta suomalainen työttömien liike synnytti kansainvälisesti vertailtuna suuren joukon vilkkaasti toimineita paikallisyhdistyksiä. Lisäksi nimenomaan TVY sai suomalaisessa korporatismissa tyypillisen keskusjärjestön aseman: pääsyn ministerin neuvottelupöytään aika ajoin ja paikan työllisyyspolitiikkaan liittyvien lausuntokierrosten vakiolistalla. Työttömien etujen valvojana TVY toimii osana ”virallista” suomalaista kansalaisyhteiskuntaa, jonka vaikutusvalta pohjaa vahvasti edustuksellisuuteen. TVY:n suhde valtiovaltaan on siten varsin läheinen, vaikka tämän aseman vaikuttavuus ei olekaan aina vastannut toimijoiden toiveita (vrt. Alapuro 2005).

Työttömien yhdistysmuotoinen liike on toteutunut vuorovaikutuksessa suomalaisen yhteiskunnan isojen muutosten kanssa. Työttömien yhdistysten 1990-lukulainen ydinjoukko koostui ammattiyhdistysliikkeessä ja pääosin työväenliikkeen järjestöissä kouliintuneista, tuolloin keski-ikäisistä aktivisteista. Sitä kautta työttömien liikkeeseen tuotiin alusta alkaen suomalaisen järjestökulttuurin perinteisiä malleja. Alkuaikojen tavoitteet olivat sen mukaisia: työttömyyden poistaminen sekä työttömien kokonaisvaltainen edunvalvonta ja puolustaminen. Keinovalikoima oli alkukaudella kuitenkin monipuolinen, osin värikäskin. Tehtävänasettelussa painottuivat sekä liikkeen itsensä määrittelemät tavoitteet että poliittisen järjestelmän taholta tulevat impulssit, joiden painoarvo kasvoi hyvinvointivaltion purkamispaineiden myötä 1990-luvun alkuvuosista alkaen. Liikkeen järjestömuotoisuus vahvistui ja hyvinvointivaltion tehtäviä alkoi siirtyä – korporatistisen vaihdon pelisäännöin – yhä enenevästi myös työttömien yhdistysten hoidettavaksi. Taloudellisen järjestelmän periaatteiden muuttuminen on muuttanut myös työttömien yhdistysten toimintalogiikkaa niiltä osin kuin ne osallistuvat työllistämisen- ja työvoimakoulutuksen määrärahojen hakuun ja palvelujen tuotantoon niitä ohjaavan lainsäädännön edellyttämällä tavalla. Työllistämiseen ja niin kutsuttujen välityömarkkinoiden toimintaan osallistumisen myötä sosiaalisen liikkeen toimintatavat saivat jo varsin varhaisessa vaiheessa väistyä järjestömuotoisen toiminnan tieltä ja vähitellen yhdistysten oma-apu-vetoiseen toimintaan on tullut yhä managerialistisempia piirteitä.

Muutos näkyy niin työttömien yhdistysten sisällöllisissä painopisteiden siirtymissä kuin markkinasointuisten nimien yleistymisessäkin 2000-luvulla. Kun 1990-luvun työttömien liikkeen dokumenteissa rakenteiden muuttaminen oli vielä etualalla ja osin toiminnan keskeisin ydin,

Suomen 2000-luvun oikeistolaisessa suhdanteessa, uusliberalistisen totuuspuheen hallitsemassa julkisuudessa ja taloudellisen järjestelmän logiikan vyörytyksessä juuri työttömien auttaminen auttamaan itseään koetaan yhdistyksissä oikeana tapana muotoilla liikkeen tärkein tavoite.

Tällaista kehitystä saattaisi olla houkuttelevaa luonnehtia esimerkiksi Pivenin ja Clowardin liikkeiden kehityksestä esittämien teoreettisten yleistysten valossa. Heidän väitteensä on, että työttömien ja muiden heikosti resurssoitujen ihmisten kapinoivien liikkeiden vaikutusvallan huippu osuu kehityskaaren siihen kohtaan, jossa ne laajenevat vielä varsin spontaanisti ja kieltäytyvät vaikuttamasta poliittisen järjestelmän edellyttämällä tavalla. Heti, kun ne omaksuvat formaalin organisaatiomuodon, rationalisoivat toimintaansa ja alkavat pelata hallitsevan järjestelmän pelisäännöillä, ne hukkaavat valttikorttinsa, menettävät vaikutusvaltansa ja alistuvat ylhäältä tulevalle ohjailulle (ks. Piven & Cloward 1979). Vaikka tämä hypoteesi osittain soveltuu suomalaiseenkin kansalaisyhteiskuntaan, on työttömien suomalaista liikettä ensisijaisesti tarkasteltava suomalaisen poliittisen kulttuurin kehyksessä.

TVY:lle puolivirallisen työttömien edustajan statuksen saavuttamisen ja korporatististen elinten avautumisen ehtona on ollut pelinsääntöjen hyväksyminen. Kansainvälisessä vertailussa näin on eittämättä saatu työttömien ääni kuuluville sekä liikkeen intressejä neuvottelupöytiin, tai ainakin sivupöytiin. Sitä tarkoittaa suomalainen kollektiivisen toiminnan realismi työttömyyden kentällä: koneistojen kautta vaikuttamista ja suureksi osaksi vanhenevan jäsenkunnan ponnistusten varassa toimivien rekisteröityjen yhdistysten hiipuvaan toimintaan osallistumista. Sellainen toimintamalli on toki tuottanut aikanaan joitakin tuloksia, mutta samalla työttömyyden rakenne ja organisoituminen ovat 1990-luvun alusta muuttuneet monin tavoin. Työttömyyden painopiste

on siirtynyt tehdaspiipputeollisuudesta lähes kaikkia ammattiryhmiä, yhä useampia luokkakerrostumia sekä myös laajenevaa maahanmuuttajien joukkoa koskevaksi ongelmaksi. Perinteisen työväenluokan ja maanviljelijöiden ohella keskiluokan eri kerrostumat (vrt. prekarisoituminen) ja ammatissa toimimattoman väestönosan eri ryhmät (kuten opiskelijat) ovat sisäisesti eriytyneet. 1990-luvun laman synnyttämä työttömien liike ei näytä 2010-luvulla pysyneen tässä muutosvauhdissa täysin mukana.

Luokkarakenteessa viimeisten vuosikymmenten aikana tapahtuneet muutokset ja työttömyyden uudet mekanismit vaativat työttömien liikkeeltä uudenlaisia avauksia. Niitäkin liike on tehnyt, ainakin pienimuotoisesti, mutta toistaiseksi heikolla menestyksellä. Liikkeen sosiaalinen pohja rakentuu edelleen perinteisen työväenluokan ja vanhempien ikäluokkien varaan. Työttömien yhdistysten perinteisiä kollektiivisia tulkintakehyksiä voi olla vaikea sovittaa yhteen nuorten työttömien tai maahanmuuttajien maailmankuvan kanssa. Yhä useampia luokkia, ammattikategorioita ja ikäryhmiä koskettava prekarisoituminen sekä kymmeneen tuhansiin nouseva alle 25-vuotiaiden työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten joukko ovat esimerkkejä erityyppisistä haasteista ja uudistumisen pontimista työttömien liikkeen tulevien vuosien kehitykselle.

Lähteet

Alapuro, Risto (2005) Associations and contention in France and Finland: constructing the society and describing the society, *Scandinavian Political Studies*, 28 (4), 377–399.

Bergman, Solveig (2004) *The Politics of Feminism. Autonomous Feminist Movements in Finland and West-Germany from the 1960s to the 1980s*. Åbo: Åbo Akademi University Press.

Charles, Nickie (2004) Feminism, social movements and the political order. In *Democracy and participation: Popular protest and new social movements*, ed. Gary Taylor and Malcolm Todd, 248–272. London: Merlin Press.

Giugni, Marco (toim.) (2009) *The Politics of Unemployment in Europe. Policy Responses and Collective Action*. Farnham: Ashgate.

Giugni, Marco & Statham, Paul (2005) *The Contentious Politics of Unemployment in Europe Political Claim-making, Policy Deliberation and Exclusion from the Labor Market. Final Report*. <http://www.eurpolcom.eu/unempol/reports.cfm> [Luettu 9.10.2012]

Haavisto, Ilkka & Kiljunen, Pentti (2011) *Maaailman paras maa. EVAn kansallinen arvo- ja asennetutkimus 2011*. Helsinki: Taloustieto. <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2011/03/Maaailman-paras-maa.pdf> [haettu 24.8.2011]

Helin, Vesa. 1998. *Trendit – Kymmenvuotiskatsaus*. Helsinki: Tilastokeskus.

Hokkanen, Liisa. 2000. Peer support as paid work. Teoksessa Siisiäinen, Martti, Kinnunen, Petri & Elina Hietanen (toim.) *The Third Sector in Finland*. Helsinki: The Finnish Federation of Social Welfare and Health 2000, 127–151.

Holli, Anne Maria, Eeva Luhtakallio & Eeva Raevaara (2006) The Quota Trouble Talking About Gender Quotas in Finnish Local Politics. *International Feminist Journal of Politics* 8:2, 169-193.

HS-arkistot; www.yle.fi

Huovinen, Pasi & Piekkola, Hannu (2001) Unemployment and Early Retirements of the Finnish Aged Workers in 1989-1996. Teoksessa Kalela, Jorma ym. (toim.) *Down from the heavens, up from the ashes. The Finnish economic crisis in the light of economic and social research*. Helsinki: Government Institute for Economic Research, 294–276.

Julkunen, Raija (2001) *Suunnanmuutos. 1990-luvun sosiaalipoliittinen reformi Suomessa*. Tampere: Vastapaino.

Kankainen, Tomi (2007) *Yhdistykset, instituutiot ja luottamus*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research, 326.

Kankainen, Tomi & Siisiäinen, Martti (2009) Yhdistykset ja sosiaaliset verkostot. Teoksessa Martti Siisiäinen & Leena Alanen (toim.) *Erot ja eriarvoisuudet -Paikallisen elämän rakentuminen*. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 243-282.

Kansantalouden tilinpito, Tilastokeskus 2013.

Karenssisanomien 1991–2013. <http://www.tvy.fi/index.php/karenssisanomien>. [haettu 1.3.2013]

Karjalainen, Lea (2012) Puheenjohtajan tervehdys vuosikokoukselle. Karenssisanomien juhlanumero 1/2012, 3–5.

Keinänen, Päivi (1999) Työttömyys. Teoksessa Andreasson, Kristiina & Helin, Vesa (toim.) *Suomen vuosisata*. Helsinki: Tilastokeskus, 74–77.

Kiander, Jaakko (2001) . *Laman opetukset. Suomen 1990-luvun kriisin syyt ja seuraukset*. Helsinki: Vatt.

Kotakari, Ulla & Nylund, Marianne (toim.) (1996) *Välittävät verkostot*. Tampere: Vastapaino.

Lehtonen, Heikki & Aho, Simo (2000). Hyvinvointivaltion leikkausten uudelleenarviointia. *Janus* 8:2, 81–99.

Leiulfstrud, Håkon (2004) Where have all the classes gone long time passing? Teoksessa Blom, Raimo & Nikula, Jouko (toim.) *Plussat ja miinukset: yhteiskuntatutkimuksen arviointia*. Tampere: Lumikki-kustannus – Team-Rinnevuori.

- Luhmann, Niklas (1991) *Soziologie des Risikos*. Berlin: de Gruyter.
- Luhtakallio, Eeva (2007) Kansalaistoiminnan ulottuvuudet. Teoksessa Holli, Anne Maria, Luhtakallio, Eeva & Eeva Raevaara: *Sukupuolten valta/kunta. Poliittikka, muutos ja vastarinta suomalaisissa kunnissa*. Tampere: Vastapaino, 167–206.
- Luhtakallio, Eeva. & Siisiäinen, Martti (2012) The Movement of the Unemployed in Finland. Teoksessa Chabanet, Didier & Faniel, Jeans (toim.): *The Mobilization of the Unemployed in Europe - From Acquiescence to Protest?* New York: Palgrave McMillan, 109–130.
- Nylund, Marianne (2000) *Varieties of Mutual Support and Voluntary Action. A Study of Self-Help Groups and Volunteers*. Helsinki: The Finnish Federation for Social Welfare and Health.
- Peltosalmi, Juha ym. (2012) *Järjestöbarometri 2012*. Helsinki: Soste ry.
- Piven, Frances Fox & Cloward, Richard (1979) *Poor People's Movements: Why They Succeed, How They Fail*. New York: Vintage Books.
- Rammstedt, Otthein (1978). *Soziale Bewegung*. Frankfurt a/M: Suhrkamp.
- Sanoma WSOY Oyj (2005) *Vuosikertomus 2005*
<http://www.sanomawsoy.fi/Materials.aspx?f=2114&cat=2&y=2006> (Luettu 4.12.2006).
- Schauman, Heidi & Vanhala, Juuso (2011) *Beveridge-käyrä, kriisit ja työmarkkinoiden rakenteelliset muutokset Suomessa*. Suomen Pankki, Rahapolitiikka- ja tutkimusosasto BoF Online 2/2011.
- Siisiäinen, Martti (1998) Uusien ja vanhojen liikkeiden keinovalikoimat. Teoksessa Ilmonen, Kaj & Siisiäinen, Martti (toim.) *Uudet ja vanhat liikkeet*. Tampere: Vastapaino, 219–243.
- Siisiäinen, Martti (2002) Yhdistyslaitoksen yleiskuva Jyväskylässä. Teoksessa Martti Siisiäinen (toim.) *Yhdistykset kolmannen sektorin toimijoina. Tutkimus jyväskyläläisistä yhdistyksistä*. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, 17–67.
- Siisiäinen, Martti (2003) Vuosituhannen vaihteen yhteiskunnalliset liikkeet Suomessa In *Liike-elämää*, ed. Pirita Juppi, Jukka Peltokoski and Miikka Pyykkönen, 45–66. Jyväskylä: SoPhi.
- Siisiäinen, Martti (2007) Uudet yhdistykset ja intressien representaatio. Teoksessa Kaakkuriniemi, Tapani & Mykkänen, Juri (toim.) *Poliittikan representaatio*. Helsinki: Valtiotieteellinen yhdistys.
- Siisiäinen, Martti (2009) Differentia Specifica of Voluntary Organizing in Finland. Teoksessa Konttinen, Annamari (toim.) *Civic Mind and Good Citizenship. Comparative Perspectives*. Tampere: Tampere University Press, 87–113.
- Siisiäinen, Martti (2013) Social movements and voluntary associations as autopoietic systems (käsikirjoitus).
- Siisiäinen, Martti & Kankainen, Tomi (2009) Järjestötoiminnan kehitys ja tulevaisuudennäkymät Suomessa. Teoksessa Kankainen, Tomi ym. (toim.) *Suomalaiset osallistujina. Katsaus suomalaisen kansalaisvaikuttamisen tilaan ja tutkimukseen*. Helsinki: Oikeusministeriö, 91–137.
- Siisiäinen, Martti, Kankainen, Tomi & Salminen, Veli-Matti (2012) Networks and voluntary associations as social capital in local fields. Teoksessa Alanen, Leena & Siisiäinen, Martti (toim.): *Fields and capitals: constructing local life*. Jyväskylä: University of Jyväskylä, Finnish Institute for Educational Research, 165–214.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Kunnallisvaalit [verkkójulkaisu]. ISSN=2323-1092. 2012. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 27.10.2013]. Saantitapa:
http://tilastokeskus.fi/til/kvaa/2012/kvaa_2012_2012-11-02_tie_001_fi.html

Taloustutkimus (2010) Telebus viikko 27A-48B72010.

Tilastokeskus. 2008. *Työvoimatilasto*. [Labour Statistics]. Helsinki: Tilastokeskus.
http://www.tilastokeskus.fi/til/tyti/2008/05/tyti_2008_05_2008-06-24_fi.pdf (last accessed September 28, 2009).

Tilastokeskus. 2007. *Palkkarakenne 2005*. Helsinki: Tilastokeskus.
http://www.stat.fi/til/pra/2005/pra_2005_2007-04-27_tie_001.html (Luettu 28.9.2009).

Tilastokeskus 2013.

Työpoliittinen Aikakauskirja. 2003. no 4. Helsinki: Työministeriö.

Työpoliittinen Aikakauskirja 2005. no. 3. Helsinki: Työministeriö.

Weber, Max (1976) *Wirtschaft und Gesellschaft*. Tübingen: J.B.C. Mohr (Paul Siebeck).

Liitteet

Liite 1. Jäsenmäärien ja toimintaan osallistumisen muutokset vuosina 2007-2012.

Viimeisen viiden vuoden aikana, mihin suuntaan yhdistyksenne

	<i>Lisääntynyt</i> (%)	<i>Pysynyt ennallaan</i> (%)	<i>Vähentynyt</i> (%)	Total (%)	N
Jäsenmäärä on muuttunut?	22	42	36	100	78
Toimintaan säännöllisesti osallistuvien jäsenten määrä on muuttunut?	21	37	42	100	76
Vapaaehtoistoimijoiden määrä on muuttunut?	12	52	36	100	69

Liite 2. Yhdistysten vastaukset kysymykseen ”Kuinka olennaisia seuraavat asiat ovat tämän hetken toiminnassanne?”

	<i>Erittäin olennainen</i> (%)	<i>Olellainen</i> (%)	<i>Vähemmän olennainen</i> (%)	<i>Ei lainkaan olennainen</i> (%)	Total (%)	N
Koulutuksen järjestäminen	17	37	35	11	100	81
Julkiselle sektorille aikaisemmin kuuluneiden palvelujen hoitaminen	15	39	26	20	100	80
Jäsenten etujen ajaminen	55	31	12	2	100	82
Poliittinen toiminta	0	6	30	64	100	81

Kulttuuri- ja taidetapahtumien järjestäminen	8	21	46	25	100	80
Liikunta- tai urheilutapahtumien järjestäminen	9	24	50	17	100	82
Matkojen järjestäminen	23	26	31	21	100	82
Neuvonta- tai asiantuntijatehtävien hoitaminen	38	38	19	6	100	80
Auttaa työttömiä auttamaan itseään	69	27	2	2	100	82
Omasta toiminnasta tiedottaminen	58	37	3	3	100	81
Työttömyyttä koskevan tiedon välittäminen	54	37	6	3	100	81
Henkinen vertaistuki	58	32	6	4	100	81
Taloudellisen eriarvoisuuden vähentäminen	43	37	16	5	100	82
Poliittisen keskustelun käyminen	6	14	30	50	100	80
Ruoka-avun jakaminen	54	15	9	22	100	81